

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК

ПРОГРАМА ПЕРЕДДИПЛОМНОЇ ПРАКТИКИ

(наскрізна, виробнича)

У ЗВО

за спеціальністю	В9 Історія та археологія
за предметною спеціальністю	Освітньо-професійна програма «Історія»
галузі знань	В Культура, мистецтво та громадянська освіта
Освітня кваліфікація:	Магістр історії
Професійна кваліфікація:	Викладач історії

РЕКОМЕНДОВАНО

на засіданні кафедри соціально-гуманітарних наук Навчально-наукового юридичного інституту (протокол від “27” серпня 2026 р. № 1)

ПОГОДЖЕНО

на засіданні

Науково-методичної ради

Державного університету економіки і технологій
(протокол від “27” серпня 2026 р. № 1)

ДУЕТ-2026

Розроблено кафедрою соціально-гуманітарних наук.

Укладачі програми: професор, д.і.н., завідувач кафедри соціально-гуманітарних наук Валентина ШАЙКАН; доцент, к.і.н. Роман ШЛЯХТИЧ; доцент, к.п.н. Марина ВОЛКОВА; доцент, к.філолог.н. Олена ГОНЧАРЕНКО; магістр історії, магістр релігієзнавства, асистент Павло ГРИГОРАШ. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, **2026. 80 с.**

Рекомендовано рішенням кафедри соціально-гуманітарних наук Навчально-наукового юридичного інституту Державного університету економіки і технологій протокол № 1 від 27.08. 2026 року.

Завідувач кафедри: Валентина ШАЙКАН, доктор історичних наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних наук, завідувач кафедри соціально-гуманітарних наук Навчально-наукового юридичного інституту Державного університету економіки і технологій.

Погоджено Науково-методичною радою Державного університету економіки і технологій – протокол № 1 від 27. 08. 2026 року.

ЗМІСТ

1.	Загальні положення: Переддипломна практика у ЗВО.	
1.1.	Переддипломна практика з історії у ЗВО. Найважливіші завдання практиканта-магістранта з історії у ВНЗ. Загальні принципи проходження практики здобувачами Навчально-наукового юридичного інституту ДУЕТ.	
1.2.	Мета та завдання практики. Методичні поради практиканту-магістранту з історії: Зміст освіти, навчальний план, навчальна програма. Процес навчання історії та структурні компоненти. Структура історичних знань здобувачів. Особистісно орієнтоване навчання у вищій школі. Закономірності, принципи, правила навчання у ВНЗ.	
1.3.	Методичні рекомендації до підготовки конспектів лекцій, семінарських занять, організації самостійної, науково-дослідної роботи здобувачів під час вивчення історії. Контроль і оцінювання знань. Технології дистанційного навчання історії.	
1.4.	Компетентності: інтегральна компетентність (ІК), загальні компетентності (ЗК), спеціальні компетентності (СК).	
2.	Вимоги до організації і проведення практики (структура практичної підготовки у підрозділі: вид практики, послідовність проходження, кількість кредитів (годин) на практику).	
2.1.	Організація практики	
2.2.	Організація проведення практичної підготовки здобувачів	
3.	Керівництво практикою	
3.1.	Керівництво практикою від Університету	
3.2.	Керівництво практикою від закладу вищої освіти	
4.	Обов'язки здобувачів вищої освіти під час проходження практики	
5.	Вимоги до оформлення звіту з практики	
5.1.	Перелік звітних документів	
6.	Форми і методи контролю проходження практики	
7.	Критерії оцінювання результатів практики	
8.	Література та інформаційні ресурси	
9.	Додатки	
9.1.	Додаток 1. Індивідуальний план роботи здобувача вищої освіти	
9.2.	Додаток 2. Звіт про проходження практики	
9.3.	Додаток 3. Щоденник	
9.4.	Додаток 4. Відгук і оцінка роботи здобувача на практиці	
9.5.	Додаток 5 . Обов'язкові анкети для заповнення	

1. Загальні положення: Переддипломна практика у ЗВО.

1.1. Переддипломна практика з історії у ЗВО. Найважливіші завдання практиканта-магістранта з історії у ЗВО. Загальні принципи проходження практики здобувачами Навчально-наукового юридичного інституту ДУЕТ.

Переддипломна (наскрізна, виробнича програма практики у ЗВО – це основний навчально-методичний документ, що регламентує мету, зміст і послідовність проведення практичної підготовки здобувачів освіти освітньо-професійної програми «Історія» другого (магістерського) рівня у галузі В Культура, мистецтво та гуманітарні науки спеціальності В9 Історія та археологія.

Практична частина переддипломної практики у ЗВО (від 28.09. до 21.XI) є продовженням її теоретичної частини – курсу «Науково-педагогічний семінар» (від 01.09 до 27.09.), який передує практиці у вищому навчальному закладі.

Програма містить рекомендації щодо видів, форм і методів контролю якості підготовки (рівня знань, умінь та навичок), які здобувачі мають отримувати під час проходження практики за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр».

Наскрізним педагогічним принципом, що визначає професіограму майбутнього викладача вищого навчального закладу є **принцип зв'язку теорії з практичною діяльністю, який «вимагає розуміння студентами значення теорії в житті, умілого застосування теоретичних знань для виконання практичних завдань, участі у вирішенні актуальних проблем сучасності» (Гончарова Наталія. Рекомендації до курсу «Методика викладання історії у ВНЗ». Ізмаїл, 2008. 65 с.).**

Найважливішими завданнями практиканта-магістранта з історії під час проходження переддипломної практики у вищому навчальному закладі повинні бути:

- **Формування креативного професійного мислення майбутнього викладача історії.**
- **Використання методів наукового аналізу - власного досвіду та досвіду колег-викладачів.**
- **Практикант-магістрант повинен постійно вдосконалювати свою методичну майстерність, мати потребу, інтерес до вивчення новітніх досягнень методичної науки та сучасної педагогічної практики.**
- **Практикант-магістрант з історії під час виробничої практики має можливість поглибити та конкретизувати зміст основних наукових понять, ідей та закономірностей, які він засвоїв під час опанування фахових навчальних компонент та циклу психолого-педагогічних наук бакалаврату та магістерської програми.**
- **Переддипломна практика у вищій школі передбачає використання практикантом-магістрантом знань про закономірності методики викладання історії у вищій школі, поглиблення знань про етапи розвитку теорії та практики навчання історії; усвідомлення «зв'язків між сучасними підходами до вирішення найбільш актуальних проблем теорії та практики навчання історії та передовими методичними системами минулого».**

Наскрізну переддипломну (виробничу) програму практики здобувачів вищої освіти Навчально-наукового юридичного інституту розроблено у відповідності до Закону України «Про вищу освіту», до «Положення про проходження практики здобувачами вищої освіти у Державному університеті економіки і технологій» (протокол від 28.08.2025 р. №1), Положення про організацію освітнього процесу у Державному університеті економіки і технологій (протокол від 28.08.2025 р. №1), Положення про порядок оцінювання результатів освітньої діяльності здобувачів вищої освіти Державного університету економіки і технологій (протокол від 28.08.2025 р. №1), «Стратегія розвитку Навчально-наукового юридичного інституту Державного університету економіки і технологій на 2023-2026 роки», навчального плану спеціальності й кваліфікаційної характеристики, освітньої програми, інструкції з охорони праці та навколишнього середовища. Наскрізна програма враховує побажання стейкхолдерів, висловлених під час проходження практики здобувачами, методичних нарад, зустрічей.

Практика здобувачів є невід'ємною складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітньо-професійної програми «Історія» другого (магістерського) рівня у галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки, за спеціальністю В 9 «Історія та археологія» за предметною спеціальністю (ОПП) «Історія» та спрямована **на закріплення теоретичних** знань з низки навчальних компонент. Адже, Освітньо-професійна програма «Історія» підготовки магістра з історії має прикладний характер; структура програми передбачає динамічне, інтегративне та інтерактивне навчання. Програма пропонує комплексний підхід до здійснення діяльності в сфері вищої освіти та реалізує це через навчання та практичну підготовку. Навчальні компоненти та науково-педагогічний семінар, включені в магістерську програму, орієнтовані на актуальні напрями, в рамках яких можлива фундаментальна професійна та наукова кар'єра здобувача, який буде розуміти сучасні виклики, що стоять перед людством XXI ст.: це й розуміння складових успіху Західної цивілізації; це й причини виникнення війн, їх перебіг від найдавніших часів людства до сьогодення: розуміння діалектики миру і війни, антагонізму (типів миру і війни), співвідношення націй і політичних режимів, корені інституції війни тощо. Магістерська програма з історії передбачає під час вивчення низки навчальних компонент (Глобальні проблеми сучасного світу, Війна і мир у контексті світової історії, Сучасні освітні методики у викладанні соціально-гуманітарних наук, Національні кризи в історії країн, Україна в зарубіжних політичних стратегіях і доктринах XX – XXI ст., Етнічна історія України, Актуальні проблеми дослідження Голокосту в Україні, Повсякдення українців у роки німецької окупації 1941-1944 рр. та інші), оволодіння сучасними знаннями про «розумну й нераціональну дипломатію-стратегію в термоядерну добу та в добу ідеологій» (Реймон Арон); про «кращий комплекс економічних, соціальних та політичних інституцій» (Ніл Фергюсон), які сприяють розв'язанню проблем XXI ст., з якими стикається світ; про взаємодію протягом XIX – XX століть держави, права, демократії та розуміння причин виникнення «небезпечних ознак», що можуть бути причиною «занепаду розвинених демократій» (Френсіс Фукуяма) тощо. Здобувачі вищої освіти магістратури мають ознайомитись із сучасним доробком науковців у сфері загальної теорії війни і миру, методологічною базою дослідження війн в історії людства, розуміти причини протистояння демократичної України й імперської РФ, принципи справедливого миру самостійних держав як миру «балансу сил».

Програма націлена на набуття та удосконалення практичних навичок і умінь, формування та розвиток у них професійного вміння приймати самостійні рішення в умовах конкретної професійної ситуації, оволодіння сучасними методами та методиками, формами організації праці, знаряддями праці в галузі їх майбутньої професійної кваліфікації, а саме викладача історії у вищому навчальному закладі.

Переддипломна програма практики у ЗВО забезпечує:

- Цілісність професійної підготовки здобувача як викладача історії у вищому навчальному закладі, визначеної змістом професійної діяльності, тобто дидактично обґрунтовану послідовність процесу формування у здобувачів вищої освіти системи професійних умінь та навичок відповідно до функціональної діяльності.

- Оптимальний зв'язок змісту практики із змістом з навчального плану.
- Безперервність і наступність практики при одержанні потрібного достатнього обсягу практичних знань і умінь відповідно до програмних результатів.

Загальні принципи проходження практики здобувачами Навчально-наукового юридичного інституту ДУЕТ:

- органічний зв'язок теорії з практикою;
- відповідність цілей навчання запитам практики;
- творче поєднання досягнень психолого-педагогічних наук із сучасним передовим досвідом викладання історії;
- єдність навчання і виховання;
- свідомість і активність здобувачів;
- самостійність здобувачів;
- науковість, професійна спрямованість навчання і зв'язок його з практикою;
- свідоме і міцне оволодіння знаннями, вміннями і навичками;

- планування і системність;
- вибір і застосування доцільних засобів і методів навчання; відповідність організованої форми спільній діяльності викладача і студентів (здобувачів освіти) змістовній стороні цієї діяльності (зміст, методи, засоби і результати навчання);
- колективний характер навчання і врахування індивідуальних особливостей здобувачів;
- перевірка і самоперевірка результатів навчання на основі регулятивних рішень.

Переддипломна програма дає повну уяву про всю систему практичної підготовки здобувачів освітньо-професійної програми «Історія» на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю В9 «Історія та археологія» галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки.

1.2. Мета та завдання практики. Методичні поради практиканту-магістранту з історії: методичні рекомендації до підготовки конспектів лекцій, семінарських занять, організації самостійної, науково-дослідної роботи здобувачів під час вивчення історії. Контроль і оцінювання знань. Технології дистанційного навчання історії.

Метою практики є – засвоєння і поглиблення теоретичних та практичних знань, умінь і навичок здобувачів з обов'язкових і вибіркового освітніх компонентів, засвоєння здобувачами сучасних методів, форм організації та знарядь праці в галузі майбутнього фаху, формування у них на базі отриманих у закладі вищої освіти знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час викладацької роботи в реальних умовах педагогічного процесу, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов; виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати у практичній діяльності. Практика передбачає підготовку випускників як фахівців – викладачів історії, які здатні до впровадження традиційних та інноваційних технологій навчання в професійній діяльності. Практика спрямована також на виховання високоморальних, патріотичних, освічених особистостей, спроможних вносити істотний вклад у майбутнє України.

Практика має велике значення для підготовки та формування фахівця – викладача історії, і дає змогу:

- оволодіти необхідними знаннями щодо сучасних змін у сфері освіти, умінням і навичками прийняття та пошуку інноваційних шляхів вираженої раціональності у майбутній професійній діяльності викладача історії вищої школи (університету, коледжу), а також гімназії, ліцею;
- виявити уміння та навички організаторської, управлінської діяльності щодо забезпечення трудової та технологічної дисципліни, створення безпечних умов праці для здоров'я;
- приймати професійні рішення з урахуванням їх педагогічних та психологічних наслідків;
- забезпечити зв'язок теоретичних знань фахових дисциплін з реальним педагогічним процесом, використання їх у розв'язанні конкретних навчальних, розвивальних та виховальних завдань;
- поглиблювати теоретичні знання здобувачів з фахових компонент і на основі індивідуальних завдань вивчення передового педагогічного досвіду виробити творчий підхід до науково-педагогічної діяльності;
- розвивати в практикантів уміння проводити лекційні та семінарські, лабораторні та інші види занять з використанням сучасних методів і прийомів навчально-пізнавальної та наукової діяльності;
- виховувати у здобувачів повагу і шанобливе ставлення до фаху викладача;
- сприяти становленню особистості здобувача-практиканта;
- формувати вміння проводити дослідницьку роботу.

Під час проходження переддипломної практики практиканти-магістранти повинні знати та усвідомлювати, вміти використовувати:

- Знати процес навчання історії, його структурні компоненти.

- Знати структуру історичних знань студентів як здобувачів вищої освіти та розрізняти фундаментальні поняття «Навчальна історична інформація» та «Історичні знання» здобувачів.
- Знати закономірності, принципи і правила навчання у вищому навчальному закладі.
- Знати принципи особистісно орієнтованого навчання у вищій школі. Правила навчання.
- Вміти використовувати методи і засоби навчання у вищій школі.
- Знати, вміти використовувати види навчання.
- Форми організації навчання у вищій школі:
 - а) лекції та методика їх підготовки та проведення;
 - б) практичні заняття і методика підготовки і проведення практичного заняття, функції практичних занять;
 - в) семінарські заняття у ВНЗ;
 - в) лабораторне заняття;
 - г) спецсемінари, спецкурси, факультативи як форми організації навчання;
 - д) консультації: індивідуальні та групові;
 - е)самостійна та індивідуальна робота здобувачів вищого навчального закладу.
 - ж) науково-дослідна робота студентів (здобувачів вищої освіти) (НДРС);
- ДІАГНОСТИКА НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ.
- Технології дистанційної освіти.

Методичні поради практиканту-магістранту з історії
 (за методичними працями авторів: Гончарова Наталія Олександрівна: Рекомендації до курсу «Методика викладання історії у ВНЗ». Ізмаїл, 2008. 65 с.; Маринченко Ганна Миколаївна. Методика викладання історії у закладі вищої школи. Навчально-методичний посібник. Миколаїв: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 292 с.)

Зміст освіти, Навчальний план, Робочий навчальний план, Робоча навчальна програма (Силабус) навчальної компоненти

Зміст освіти – це система наукових знань, умінь, навичок, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток розумових і фізичних здібностей здобувачів вищої освіти, формування їх світогляду, моралі, поведінки, підготовки до суспільного життя.

Нормативна частина змісту освіти – це обов’язковий для засвоєння зміст навчання (обов’язкові компоненти Силабусу), сформований до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики як змістові модулі із зазначенням їх обсягу, рівня засвоєння, форм державної атестації. Згідно з чинними нормативними актами, ВНЗ надається автономне право щодо визначення змісту освіти, але: **ЗМІСТ ОСВІТИ НЕ ПОВИНЕН БУТИ НИЖЧИМ ВІД НОРМАТИВНОГО!**

Нормативні навчальні компоненти становлять до 75% обсягу годин, визначеного освітньо-професійною програмою (ОПП). До нормативних навчальних компонент належать: цикл загальної підготовки, цикл професійної підготовки, практична підготовка.

Вибіркова (варіативна) частина змісту освіти – це рекомендований для засвоєння зміст навчання, сформований як змістові модулі із зазначенням їх обсягу та форм атестації, призначений для задоволення потреб і можливостей особистості, регіональних потреб у кваліфікаційних фахівцях певної спеціалізації, досягнень наукових шкіл і навчальних закладів. Варіативні (вибіркові) компоненти запроваджуються здебільшого у формі спеціальних наукових курсів з метою поглиблення загальноосвітньої, фундаментальної, фахової теоретичної та практичної підготовки.

Навчальний план – документ, який складений ЗВ освіти на підставі освітньо-професійної програми, структурно-логічної схеми підготовки, який визначає перелік і обсяг нормативних та вибірових (варіативних) навчальних компонент (дисциплін), послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять, їх обсяг, графік навчального процесу, форми проведення поточного та підсумкового контролю. Навчальний план визначає

обсяг часу, передбаченого на самостійну роботу студента (здобувача) (СРС) та індивідуально-самостійну роботу (ІСР). Навчальний план розробляється на весь період реалізації відповідної освітньо-професійної програми підготовки і затверджується керівником вищого навчального закладу.

На основі Навчального плану формується **Робочий навчальний план** – план на поточний навчальний рік, який конкретизує форми проведення навчальних занять, їх обсяг, форми, засоби поточного та підсумкового контролю за семестрами.

Здобувачі вищої освіти складають **Індивідуальний навчальний план** – нормативний документ, за яким здійснюється навчання здобувача вищої освіти на вимоги ОПП відповідного рівня підготовки та освітньо-професійних інтересів і потреб здобувача.

Складовою державного стандарту освіти є **Робоча програма навчальної компоненти (Силабус)** – документ, який визначає місце і значення навчальної компоненти в реалізації ОПП підготовки, її зміст, послідовність, організаційні форми навчання навчальної компоненти, вимоги до знань і вмінь здобувачів вищої освіти.

Компонентами Робочої програми (Силабусу) є:

Пояснювальна записка, у якій вказується наступна інформація: назва компоненти та її шифр, навчальний рік, семестр, назва спеціальності, освітня програма, рівень вищої освіти, кредити, інформація про укладача програми, вказується розклад консультаційних годин. **Мета і завдання компоненти.** Програма компоненти згідно тем курсу та семестровий план проведення семінарських занять згідно Програми компоненти. **Перелік компетентностей та програмних результатів навчання.** Цілі сталого ‘розвитку. **Основна література.** Додаткова література. **Основні публікації авторів (автора), що пов’язані з тематикою запланованих занять;** **Сертифікати викладача.** **Пререквізити та постреквізити.** Кількість відведених годин та форма проведення. **Критерії оцінювання досягнень здобувачів вищої освіти.** Поточне та підсумкове оцінювання. **Кодекс поведінки під час вивчення курсу.** **Методи, засоби та технології навчання.** **Інструменти, обладнання та програмне забезпечення.** **Неформальна освіта.** **Зворотний зв’язок.** **Академічна доброчесність.** **Затвердження (Затверджено).**

Приклад Робочої навчальної програми навчальної компоненти (Силабусу):

Course of study (code) / Назва дисципліни (шифр)	Історія української державності
Academic year / Навчальний рік - Семестр	
Course of study / Назва спеціальності	Галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини за спеціальністю С1 Економіка та міжнародні економічні відносини спеціалізації С1.02 Міжнародні економічні відносини Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»
Educational program / Освітня програма Education - ECTS / Рівень – Кредити Status / Статус Learning language / Мова навчання	
Author / Укладач	Шайкан Валентина Олексіївна, доктор історичних наук, професор, Державний університет економіки і технологій, e-mail: vashaikan@gmail.com ; http://orcid.org/0000-0001-9408-9154 моб.+380976781995

Консультації	e-mail: vashaikan@gmail.com моб.+380976781995(визначаються індивідуально у зручний для здобувача час)
A. OBJECTIVE OF THE SUBJECT / МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КОМПОНЕНТИ	
Мета: надання бакалаврам знань щодо розуміння: сутнісних проблем історичного розвитку українського народу та українського державотворення, зародження та етапів становлення засад державності, сукупного здобутку історико-політичної творчості, особливостей процесу націотворення, впливу європейських соціально-політичних й культурних цінностей на систему ціннісних орієнтацій українського народу, а також права України на визначення своєї специфічної геополітичної ролі – трансферної зони між країнами Європи та Азії.	
Завдання: у процесі викладання матеріалу вирішуються такі <i>завдання</i> компоненти: після закінчення курсу здобувач вищої освіти повинен знати:	
- особливості еволюції українського державотворення; - протодержавні утворення на українських землях докиївської Русі, теорії походження Київської держави; - основні етапи розвитку державності на українських землях у різні періоди історичного розвитку; - розвиток української політичної та релігійної думки, братський рух у боротьбі за консолідацію українського суспільства; - сеймову боротьбу як перший досвід українського парламентаризму; - еволюцію українського козацтва від «охоронців кордонів» до провідника, оборонця і захисника інтересів українського суспільства, православ'я та політичної сили Речі Посполитої та Східної Європи; - боротьбу за українську державність та етапи розбудови Української незалежної держави.	
Після закінчення курсу здобувач вищої освіти повинен знати та вміти:	
- орієнтуватися в історичному часі; - вміти розглядати суспільні явища в розвитку та конкретно-історичних умовах певного часу; - визначати та застосовувати теоретичні поняття, дефініції, положення, наукові концепції для аналізу й пояснення історичних подій, явищ, процесів; - здатність до алгоритмічного та логічного мислення (вміння визначитися з об'єктом і предметом дослідження, метою і завданнями, виявленням і відбором літератури та джерел з теми, проблеми; вивченням питання, формулюванням висновків і рекомендацій тощо); - вміння застосовувати логічні закони і правила під час теоретичних досліджень з метою уникнення порушень логічних законів і правил: закону тотожності («предмет думки в межах одного міркування має лишатися незмінним. $A \in A$ ($A=A$), де A – думка»); закону протиріччя («не можуть бути одночасно істинними два висновки, один із яких щось стверджує, а другий заперечує те саме. Закон стверджує: «неправильно, що A і не A одночасно істинні»); закону виключення третього («з двох суперечливих суджень одне помилкове, а друге істинне. Третього не дано. Він виражається формулою: «$A \in$ або B, або не B»), цей закон вимагає дотримуватися послідовності у викладенні наукових фактів і не допускає суперечностей («не можна відходити від визнання одного з двох суперечливих одне одному суджень і шукати щось третє між ними»); закону достатньої підстави («будь-яка слушна думка дає достатньо підстав. ... Під одне і те ж твердження можна підвести безліч підвалин. ... І кожне з них не буде достатнім, якщо воно неправильне»); - вміти зіставляти різні інтерпретації цих подій та явищ; визначати роль людського фактору в історії;	

- розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб;
- вміти надавати оцінки історичним подіям, історичним постатям, суголосну (відповідну) до цінностей та уявлень відповідного часу чи відповідної групи людей;
- аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної (української), європейської та світової історії;
- орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, знати процедури участі в діяльності політичних інститутів демократичної держави, органів місцевого самоврядування, робити свідомий вибір та застосовувати демократичні технології прийняття індивідуальних і колективних рішень, враховуючи інтереси й потреби громадян, представників певної спільноти, суспільства та держави;
- бакалаври ознайомлюються з концептуально новою історичною науковою вітчизняною та зарубіжною літературою з актуальних проблем історії українського державотворення (90-ті роки XX ст. – поч. XXI ст.) та по-новому осмислюють досить широке коло важливих історичних фактів, подій від утворення Київської Русі як середньовічної Української держави IX – X століть до сучасної незалежної України та по-новому формують на цій основі світоглядні ідеї, без яких неможливе формування історичної свідомості сучасного громадянина України.

B. SUBJECT PROGRAM / ПРОГРАМА КОМПОНЕНТИ

Тема 1: Вступ. «Історія української державності» у просторі соціально-гуманітарних наук. Створення наукової історії України: нові підходи та принципи. М.С. Грушевський та його праця «Хто такі українці і чого вони хочуть?». «Історія як фізика»: М. Грушевський у пошуках універсальних законів історичної дії. Я.Р. Дашкевич: «Правдива історія України буде написана». Соборність українських істориків. Спільні фундаментальні праці українських і зарубіжних дослідників. Генерації української еліти та основні етапи її становлення, роль української еліти у державотворенні. Ідеї державності і демократії в історії політичної думки України. Етапи еволюції, особливості українського державотворення. Квазіеліта. Київська Русь як середньовічна українська держава (IX –X ст.). Теорія походження Київської Русі Омеляна Пріцака. Політичні аспекти утворення та наслідки роздрібнення Київської Русі як середньовічної української держави IX- першої половини XIV ст.

Сучасні проблеми української історії, нові підходи та принципи. Створення наукової історії української державності. Сучасні схеми і періодизації української історії та етапів української державності. Українська «культурно-національна одиниця» як «зона контакту кількох цивілізацій». Порівняння з періодизацією всесвітньої історії. Соборність українських істориків. Слов'янські додержавні утворення на українських землях: «класичні» та нові. Сучасні наукові теорії походження Київської Русі як держави: дискусії, позиції, думки. Теорія Омеляна Пріцака про походження Київської Русі як «наслідку втягнення Східної Європи в міжнародну торгівлю». Основні етапи розвитку державності в Київській Русі: характерні риси етапів, еволюція владних інституцій. Період федеративної монархії (феодальної роздробленості): особливості, політичні наслідки, сучасні наукові дискусії. Питання про етнічну ідентифікацію Київської Русі, загальновизнані наукові теорії. Еволюція політичного та соціально-економічного устрою Київської Русі: досягнення та недоліки.

Тема 2: Українські землі під владою іноземних держав (друга половина XIV – перша половина XVII ст.): сеймова боротьба як перший досвід українського парламентаризму. Українські землі у складі Великого князівства Литовського: політичний устрій, політичні особливості перебування українських земель у складі Литовсько-Руської держави. Україна у складі Речі Посполитої: розвиток української політичної та релігійної думки; братський рух у боротьбі за політичну консолідацію українського суспільства; сеймова боротьба як перший досвід українського парламентаризму. Еволюція українського козацтва як політичної сили Речі Посполитої та Східної Європи.

Тема 3: Тойнбіанська інтерпретація проблем історичного минулого Русі-України XI- XVIII ст. у контексті між цивілізаційних відносин. Українська національна революція, становлення та ліквідація української державності XVII – у XVIII ст. Тойнбіанська інтерпретація проблем історичного минулого Русі-України XI-XVIII ст. у контексті міжцивілізаційних відносин: історичне минуле України-Русі у працях Арнольда Джозефа Тойнбі; Україна як арена протидії і взаємодії двох великих цивілізацій – західної і православної; місце слов'ян в історії православної цивілізації; особливості українців та «відмітні риси» за А. Дж. Тойнбі; тойнбіанська невизначеність українців й причини цього явища; проблема відносин середньовічного Заходу і Київської Русі; західноєвропейські історики про відмінності між південно-західною (територія сучасної України) та північно-східною (східноєвропейська частина Російської Федерації) частинами колишньої Київської Русі; «Надломи» (занепад) Київської Русі; відносини українців з росіянами посткиївського періоду. Еволюція політичної культури українського козацтва та його лідерів. Реформаторські проекти та програми Семерина (Северина) Наливайка, Йосипа Верещинського. Перші зародки національної державності. Нова політика гетьмана Богдана Хмельницького. Негативні політичні тенденції в українському суспільстві; криза козацької автономії після смерті Богдана Хмельницького. Територіальний розкол України як наслідок першого етапу громадянської війни 1658-1663 рр. Наступ російського самодержавства на українську державність. Територіально-політичний устрій Гетьманщини наприкінці XVII- у XVIII ст. Наступ царизму на політичну автономію України. «Пакти і конституція прав і вольностей Запорозького козацтва» (5 квітня 1710 р.) як угода між П. Орликом, гетьманом в екзилі та козацькою старшиною. Процес інкорпорації України до складу Російської імперії, ліквідація царизмом автономії України та української державності.

Тема 4: Українське національне відродження XIX ст. Державницька діяльність українських парламентарів в парламентах Австрії, Галицькому Сеймі, Думі Російської імперії. Національно-визвольний рух в Україні у першій половині XIX ст.: Кирило-Мефодіївське братство та його програмний документ «Книга буття українського народу» як прагнення братчиків жити «по-братерські – не розділимо і несмісимо», виникнення політичних організацій. Національне відродження на західноукраїнських землях: «Руська трійця», українська політична думка на західноукраїнських землях. Українське відродження у другій половині XIX ст.: громадівський, народницький, національний рухи: порівняльний аналіз. Рух за політичну незалежність України.

Тема 5: Розвиток української державотворчої думки, українське питання у парламентах Російської та Австрійської імперій та діяльність українських фракцій на початку XX ст. Національно-демократична революція в Україні та боротьба за державність (1917-1920 рр.). Політичні режими на території українських земель у 20-30-ті роки XX ст. Виникнення політичних партій та стан української політичної думки на початку XX ст.: особливості, діяльність і лідери соціалістичної, національно-революційної, ліберальної течій в українському русі – спільне та особливе. Українські фракції у парламентах Російської та Австро-Угорської імперій, Галицькому сеймі: діяльність, досвід парламентської боротьби. Боротьба за Українську державу в роки Національно-демократичної революції в Україні 1917-1920 рр.: Українська Центральна Рада, Гетьманат Павла Скоропадського, Директорія, перемога радянської влади. Головні пункти суверенізації українського суспільства в 1917-1920 роках в економічній сфері, в соціальній політиці, у міжнародному житті, у галузі військового будівництва, галузі культури і науки, у сфері повернення та з'єднання (соборності) земель України. Політичні режими в українських землях у 20-30-ті роки XX ст.: спільне та особливе; зміст радянської системи як диктатури й командно-адміністративної системи; етапи більшовицького експерименту; наслідки тоталітарного режиму для України й українського народу.

Тема 6: Роль і місце України у контексті передвоєнного партнерства, воєнного протистояння двох диктатур. Політичне становище України напередодні Другої світової війни. «Українське питання» на початку Другої світової війни 1939-1945 рр., політичні

процеси в Україні в період гітлерівської окупації: гітлерівський окупаційний режим й діяльність українських органів місцевого самоврядування; українські «Комітети Самопомоги» як маловідомий аспект державотворчої діяльності українського народу. Політичні наслідки Другої світової війни для України.

Тема 7: Криза радянської тоталітарної системи. Боротьба за державну незалежність (1945-1991 рр.). Від тоталітаризму до демократії: розбудова Української незалежної держави 1991 – 2025 рр. Боротьба за державну незалежність України за умов кризи радянської тоталітарної системи 1945-1991 рр.: сталінський режим в Україні; політична ситуація в Західній Україні; «відлига» як лібералізація тоталітарного режиму в середині 50-х-середині 60-х років ХХ ст.; епоха «застою» або реванш командно-адміністративної системи; «перебудова» та активізація боротьби за незалежність України (1985-1991 рр.). Розбудова Української незалежної держави 1991 – 2025 рр.: проголошення незалежності України, конституційний процес в Україні та його особливості; політичне становище в Україні за часів президентства Леоніда Макаровича Кравчука, Леоніда Даниловича Кучми, Віктора Андрійовича Ющенка, Віктора Федоровича Януковича, Петра Олексійовича Порошенка, Володимира Олександровича Зеленського: порівняльний аналіз векторів розвитку України як суверенної та незалежної держави. Причини революцій «На граниті», «Помаранчевої», «Гідності». Процес трансформації тоталітарного режиму в демократичний та його вплив на моделі форм правління в Україні. Особливості політичної системи України та формування сучасної української політичної еліти (ідеологічні розбіжності, регіональні відмінності) на рубежі ХХ – 20-ті роки ХХІ століття.

Тема 8: «Гібридна війна» росії проти України (2014 р. -). Науково-дослідний центр воєнної історії Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського: інформаційно-довідкові матеріали щодо хронології подій 2014-2019 років, які відбувалися в Автономній Республіці Крим та під час проведення антитерористичної операції/ операції Об'єднаних сил на Сході України (автори: В.М. Грицюк, О.О. Пашкова, О.І. Покотило, С.П. Сегеда, О.Л. Скрыбін). Міністерство Оборони України Генеральний Штаб Збройних Сил України про історичну Періодизацію широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну (грудень 2021 – кінець 2022) та Розширений Коментар до історичної періодизації (грудень 2021 – кінець 2022 року). Розширений Коментар таблиці історичної періодизації третього періоду російсько-української війни (від 24 лютого 2022 року до сьогодні) за авторством фахівців Центру досліджень воєнної історії Збройних Сил України за участі Головного оперативного управління ГШ ЗС України та Головного управління розвідки Міністерства Оборони України. ПОЧАТКОВИЙ період російської збройної агресії: окупація Автономної Республіки Крим; демонстраційні дії з розгортання угруповань російських військ на кордонах; дестабілізація російськими спецслужбами обстановки у Східних та Південних областях України (20 лютого – початок квітня 2014 р.). ПЕРШИЙ період збройного конфлікту на Сході України: боротьба з російською «гібридною агресією»; активні дії Сил антитерористичної операції (АТО; з 30 квітня 2018 року – операція Об'єднаних сил - ООС) зі звільнення території Донецької і Луганської областей від російських терористичних осередків; відбиття вторгнення російських військ (початок квітня 2014 р. – 5 вересня 2014 р.). ДРУГИЙ період збройного конфлікту на Сході України: локалізація конфлікту в окремих районах Донецької та Луганської областей (5 вересня 2014 року – 30 квітня 2015 року). Підготовчий етап російських агресорів до широкомасштабного вторгнення в Україну (грудень 2021 – 23 лютого 2022 року). ТРЕТІЙ період російсько-української війни (від 24 лютого 2022 року до сьогодні).

Семестровий план проведення семінарських занять згідно Програми компоненти:

Тиждень/ Дата	Тема	Форма діяльності (заняття), години, формат	Завдання для СРС (література, ресурси в інтернеті)
Згідно розкладу	<i>Тема 1: «Історія української державності» у просторі соціально-гуманітарних наук. Створення наукової історії України: нові підходи та принципи. М.С. Грушевський та його праця «Хто такі українці і чого вони хочуть?». «Історія як фізика»: М. Грушевський у пошуках універсальних законів історичної дії. Я.Р. Дашкевич: «Правдива історія України буде написана». Соборність українських істориків. Спільні фундаментальні праці українських і зарубіжних дослідників. Генерації української еліти та основні етапи її становлення, роль української еліти у державотворенні. Квзіеліта. Київська Русь як середньовічна українська держава (IX – X ст.). Політичні аспекти утворення та наслідки роздрібнення Київської Русі як середньовічної української держави IX-першої половини XIV ст.</i>	Лекція: аудиторна, ZOOM, MOODLE (4 год),	Опрацювання літератури: основна :4, 9-14, 16, 19-20; додаткова (монографії) : 5, 9, 13-15; методичне забезпечення: 4
Згідно розкладу		Семінарсь ке заняття: аудиторне, ZOOM, MOODLE 4 год	Рекомендовані питання для обговорення та дискусій: 1. М.С. Грушевський та його праця «Хто такі українці і чого вони хочуть?». 2. «Історія як фізика»: М. Грушевський у пошуках універсальних законів історичної дії. 3. Я.Р. Дашкевич: «Правдива історія України буде написана». Соборність українських істориків. Спільні фундаментальні праці українських і зарубіжних дослідників. 4. Генерації української еліти та основні етапи її становлення, роль української еліти у державотворенні. Квзіеліта. 5. Слов'янські додержавні утворення на українських землях: «класичні» та нові. 6. Сучасні наукові теорії походження Київської Русі як держави: дискусії, позиції, думки. Теорія походження Київської Русі Омеляна Пріцака. 7. Основні етапи розвитку державності в Київській Русі: характерні риси етапів, еволюція владних інституцій. 8. Період федеративної монархії (феодальної роздробленості): особливості, політичні наслідки, сучасні наукові дискусії. 9. Питання про етнічну ідентифікацію Київської Русі, загально визнані наукові теорії. 10. Еволюція політичного та соціально-економічного устрою Київської Русі. 11. Робота з тестовими завданнями I рівня за №№ 1-35 (див. Навчально-методичний комплекс (посібник) з «Історії української державності»)). 12. Есе за обраною темою (на одному семінарі – не більше 3-х есе від студентів (на виступ – не більше 5 хвилин; теми есе див. у НМК з дисципліни).
Згідно розкладу	<i>Тема 2: Тойнбіанська інтерпретація проблем історичного минулого Русі-України XI-XVIII ст. У контексті між</i>	Лекція: аудиторна, ZOOM, MOODLE (4 год)	Опрацювання літератури: основна: 9, 16, 19-20; додаткова: 5, 16-19, 23; методичне забезпечення: 4
Згідно розкладу	<i>цивілізаційних відносин. Українські землі під владою іноземних держав (друга половина XIV – перша половина XVII століть: еволюція української</i>	Семінарсь ке заняття: аудиторне, ZOOM, MOODLE 4 год	Рекомендовані питання для обговорення та дискусій: 1. Тойнбіанська інтерпретація проблем історичного минулого Русі-України XI-XVIII ст. у контексті міжцивілізаційних відносин: - історичне минуле України-Русі у працях Арнольда Джозефа Тойнбі; - Україна як арена протидії і взаємодії двох великих цивілізацій – західної і православної; місце слов'ян в історії православної цивілізації;

	державотворчої думки, перший досвід українського парламентаризму, боротьба за консолідацію українського суспільства.		- особливості українців та «відмітні риси» за А. Дж. Тойнбі; тойнбіанська невизначеність українців й причини цього явища; - проблема відносин середньовічного Заходу і Київської Русі; західноєвропейські історики про відмінності між південно-західною (територія сучасної України) та північно-східною (східноєвропейська частина Російської Федерації) частинами колишньої Київської Русі; «Надломи» (занепад) Київської Русі; відносини українців з росіянами посткиївського періоду. 2. Українські землі у складі Великого князівства Литовського: політичний устрій, політичні особливості перебування українських земель у складі Литовсько-Руської держави. 3. Україна у складі Речі Посполитої: розвиток української політичної та релігійної думки; братський рух у боротьбі за політичну консолідацію українського суспільства; сеймова боротьба як перший досвід українського парламентаризму. 4. Еволюція українського козацтва як політичної сили Речі Посполитої та Східної Європи. 5. Робота з тестовими завданнями І рівня (№№ 36-70). 6. Есе за обраною темою.
Згідно розкладу	Тема 3. Українська національна революція, становлення та ліквідація української державності XVII – у XVIII ст.	Лекція: аудиторна, ZOOM, MOODLE (4 год),	Опрацювання літератури: основна : 3, 9, 16, 19; історичні джерела: 3; додаткова : 5, 16, 23; методичне забезпечення: 4
Згідно розкладу		Семінарське заняття: аудиторне, ZOOM, MOODLE 4 год	Рекомендовані питання для обговорення та дискусій: 1. Еволюція політичної культури українського козацтва та його лідерів. Реформаторські проекти та програми Семерина (Северина) Наливайка, Йосипа Верещинського. Перші зародки національної державності. 2. Нова політика гетьмана Богдана Хмельницького. Негативні політичні тенденції в українському суспільстві; криза козацької автономії після смерті Богдана Хмельницького. 3. Територіальний розкол України як наслідок першого етапу громадянської війни 1658-1663 рр. Наступ російського самодержавства на українську державність. 4. Територіально-політичний устрій Гетьманщини наприкінці XVII- у XVIII ст. Наступ царизму на політичну автономію України. 5. «Пакти і конституція прав і вольностей Запорозького козацтва» (5 квітня 1710 р.) як угода між П. Орликом, гетьманом в екзилі та козацькою старшиною. 6. Процес інкорпорації України до складу Російської імперії, ліквідація царизмом автономії України та української державності. 7. Есе за обраною темою.
Згідно розкладу	Тема 4: Українське національне відродження XIX ст. Державницька діяльність українських	Лекція: аудиторна, ZOOM, MOODLE (4 год),	Опрацювання літератури: основна: 19 – 20, 21 (Том 1); історичні джерела: 4; додаткова: 5, 20, 23, 25, 29-30, 32; методичне забезпечення: 4

Згідно розкладу	парламентарів в парламентах Австрії, Галицькому Сеймі, Думі Російської імперії.	Семінарське заняття: аудиторне, ZOOM, MOODLE 4 год	Рекомендовані питання для обговорення та дискусій: 1. Національно-визвольний рух в Україні у першій половині XIX ст.: Кирило-Мефодіївське братство та його програмний документ «Книга буття українського народу» як прагнення братчиків жити «по-братерськи – не розділимо і несмісимо», виникнення політичних організацій. 2. Національне відродження на західноукраїнських землях: «Руська трійця», українська політична думка на західноукраїнських землях. 3. Українське відродження у другій половині XIX ст.: громадівський, народницький, національний рухи: порівняльний аналіз. Рух за політичну незалежність України. 4. Робота з тестовими завданнями II рівня (№№ 1-41). 5. Есе за обраною темою.
Згідно розкладу	Тема 5: Розвиток української державотворчої думки, українське питання у парламентах Російської та Австрійської імперій та діяльність українських фракцій на початку XX ст. Національно-демократична революція в Україні та боротьба за державність (1917-1920 рр.). Політичні режими на території українських земель у 20-30-ті роки XX ст.	Лекція: аудиторна, ZOOM, MOODLE (4 год),	Опрацювання літератури: основна : 3, 19-20, 21 (Том 1,2,3); історичні джерела: 1-2; додаткова : 5, 20, 23, 25, 29-30, 32; методичне забезпечення: 4
Згідно розкладу		Семінарське заняття: аудиторне, ZOOM, MOODLE 4 год	Рекомендовані питання для обговорення та дискусій: 1. Виникнення політичних партій та стан української політичної думки на початку XX ст.: особливості, діяльність і лідери соціалістичної, національно-революційної, ліберальної течій в українському русі – спільне та особливе. 2. Українські фракції у парламентах Російської та Австро-Угорської імперій, Галицькому сеймі: діяльність, досвід парламентської боротьби. 3. Боротьба за Українську державу в роки Національно-демократичної революції в Україні 1917-1920 рр.: Українська Центральна Рада, Гетьманат Павла Скоропадського, Директорія, перемога радянської влади. Головні пункти суверенізації українського суспільства в 1917-1920 роках в економічній сфері, в соціальній політиці, у міжнародному житті, у галузі військового будівництва, галузі культури і науки, у сфері повернення та з'єднання (соборності) земель України. 4. Політичні режими в українських землях у 20-30-ті роки XX ст.: спільне та особливе; зміст радянської системи як диктатури й командно-адміністративної системи; етапи більшовицького експерименту; наслідки тоталітарного режиму для України й українського народу. 5. Робота з тестовими завданнями II рівня (№№ 42-82). 6. Есе за обраною темою.
Згідно розкладу	Тема 6: Роль і місце України у контексті передвоєнного партнерства, воєнного протистояння двох диктатур.	Лекція: аудиторна, ZOOM, MOODLE (4 год),	Опрацювання літератури: основна: 5, 9, 16, 19-20, 21 (Том 4); додаткова : 12, 20, 25-26, 33; основні публікації автора за темою – розділ G; методичне забезпечення: 4
Згідно розкладу		Семінарське заняття: аудиторне, ZOOM, MOODLE 4 год	Рекомендовані питання для обговорення та дискусій: 1. Політичне становище України напередодні Другої світової війни. «Українське питання» на початку Другої світової війни 1939-1945 рр.

			2. Політичні процеси в Україні в період гітлерівської окупації: гітлерівський окупаційний режим й діяльність українських органів місцевого самоврядування; українські «Комітети Самодопомоги» як маловідомий аспект державотворчої діяльності українського народу. 3. Політичні наслідки Другої світової війни для України. 4. Тестові завдання III рівня: №№ 1-26. 5. Есе за обраною темою.
Згідно розкладу	Тема 7: Криза радянської тоталітарної системи. Боротьба за державну незалежність (1945-1991 рр.). Від тоталітаризму до демократії: розбудова Української незалежної держави 1991 – 2025 рр.	Лекція: аудиторна, ZOOM, MOODLE (4 год),	Опрацювання літератури: основна: 1-2, 16, 19-20, 21 (Том 6); додаткова: 5, 9, 22, 23, 24, 25, 29, 30, 32, 34; методичне забезпечення: 4
Згідно розкладу		Семінарське заняття: аудиторне, ZOOM, MOODLE 4 год	Рекомендовані питання для обговорення та дискусій: 1. Боротьба за державну незалежність України за умов кризи радянської тоталітарної системи 1945-1991 рр.: сталінський режим в Україні; політична ситуація в Західній Україні; «відлига» як лібералізація тоталітарного режиму в середині 50-х-середині 60-х років XX ст. ; епоха «застою» або реванш командно-адміністративної системи; «перебудова» та активізація боротьби за незалежність України (1985-1991 рр.). 2. Розбудова Української незалежної держави 1991 – 20-ті роки процес в Україні та його особливості; політичне становище в Україні за часів президентства Леоніда Макаровича Кравчука, Леоніда Даниловича Кучми, Віктора Андрійовича Ющенка, Віктора Федоровича Януковича, Петра Олексійовича Порошенка, Володимира Олександровича Зеленського: порівняльний аналіз векторів розвитку України як суверенної та незалежної держави. 3. Причини революцій «На граниті», «Помаранчевої», «Гідності». Процес трансформації тоталітарного режиму в демократичний та його вплив на моделі форм правління в Україні. 4. Особливості політичної системи України та формування сучасної української політичної еліти (ідеологічні розбіжності, регіональні відмінності) на рубежі XX – 20-ті роки XXI століть. 5. Тестові завдання III рівня: №№ 27-52. 6. Есе за обраною темою.
Згідно розкладу	Тема 8: «Гібридна війна» росії проти України (2014 р. -). Науково-дослідний центр воєнної історії Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського: інформаційно-довідкові матеріали щодо хронології подій 2014-2019 років, які відбувалися в Автономній Республіці Крим та під	Лекція: аудиторна, ZOOM, MOODLE (2 год),	Опрацювання літератури: основна: 3, 5-9, 15-18; додаткова : основні публікації автора за темою – розділ G (про колабораціонізм як воєнний злочин); методичне забезпечення: 4
Згідно розкладу		Семінарське заняття: аудиторне, ZOOM, MOODLE 2 год	Рекомендовані питання для обговорення та дискусій: 1. «Гібридна війна» росії проти України: початковий період російської агресії (20 лютого 2014 р. – початок квітня 2014 р.): окупація Автономної Республіки Крим; демонстраційні дії з розгортання угруповань російських військ на кордонах; дестабілізація у Східних і Південних областях України. 2. Перший період збройного конфлікту на Сході України (початок квітня 2014 р. – початок вересня 2014 р.).

	час проведення антитерористичної операції/ операції Об'єднаних сил на Сході України (автори: В.М. Грицюк, О.О. Пашкова, О.І. Покотило, С.П. Сегеда, О.Л. Скрябін). Міністерство Оборони України Генеральний Штаб Збройних Сил України про історичну Періодизацію широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну (грудень 2021 – кінець 2022) та Розширений Коментар до історичної періодизації (грудень 2021 – кінець 2022 року). Розширений Коментар таблиці історичної періодизації третього періоду російсько-української війни (від 24 лютого 2022 року до сьогодні) за авторством фахівців Центру досліджень воєнної історії Збройних Сил України за участі Головного оперативного управління ГШ ЗС України та Головного управління розвідки Міністерства Оборони України.		3. Другий період збройного конфлікту на Сході України (5 вересня 2014 р. – 30 квітня 2015 року). 4. Операція Об'єднаних Сил (ООС) України (від 30 квітня 2018 р.). 5. Підготовчий етап російських агресорів до широкомасштабного вторгнення в Україну (грудень 2021 р. -23 лютого 2022 р.). 6. Найважливіші рішення і заходи військового та політичного керівництва України, спрямовані на підготовку держави до відсічі збройної агресії: - планування відсічі агресії; - нарощування спроможностей; - дипломатичні зусилля зі стримування агресії: від 02.06.2021 р. – 23.02.2022 р. 7. Третій період російсько-української війни (від 24 лютого 2022 року до сьогодні): I етап: Перша стратегічна оборонна операція (24 лютого-квітень 2022 року). 8. Важливі воєнно – політичні та воєнно-стратегічні рішення українського військово-політичного керівництва: - введення в дію Плану оборони; - нарощування сил і засобів для відсічі агресії; - економічна ізоляція агресора; - дипломатична ізоляція агресора; 9. Театр воєнних дій. Знакові тактичні епізоди, об'єкти, напрямки зосередження основних зусиль в оборонних та наступальних операціях. 10. Другий етап III періоду: Друга стратегічна оборонна операція (травень-серпень 2022 року). Воєнно-політичні та воєнно-стратегічні рішення українського військово-політичного керівництва. 11. Третій етап III періоду: стратегічна наступальна операція (вересень-грудень 2022 року). Втрата противником ініціативи у війні. Вивід російських військ з правового берега Дніпра: - Харківська наступальна операція ЗСУ та її етапи (05 вересня 2022 р. – 21 жовтня 2022 р.); - наступальна операція в Херсонській області та її етапи (29 серпня – 12 листопада 2022 р.).
Детальний план проведення семінарських занять, завдання для семінарських занять, самостійної та індивідуальної роботи також містяться в системі MOODLE: Шайкан В.О. Навчально-методичний комплекс (посібник) (Робоча програма, методичні матеріали лекційного курсу, плани семінарських занять, рекомендована література, самостійна та індивідуальна робота здобувачів вищої освіти, тестові завдання за трьома рівнями) з обов'язкової навчальної компоненти «Історія української державності» для здобувачів вищої освіти освітньої кваліфікації «бакалавр» всіх спеціальностей Державного університету економіки і технологій. Кривий Ріг: ДВНЗ «Державний університет економіки і технологій» (ДУЕТ), кафедра соціально-гуманітарних наук. 2025. 465 с. // Ресурс Moodle [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://moodle.duet.edu.ua 1. Вивчення компоненти передбачає виконання обов'язкових завдань у контексті семінарських тем для обговорення. 2. Вивчення компоненти передбачає виконання індивідуального завдання у контексті тематики семінарських занять.			

C. LIST OF COMPETENCIES AND STUDIES TARGETED RESULTS / ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Інтегральна компетентність (ІК)	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері міжнародних відносин у цілому та міжнародних економічних, зокрема, а також у процесі навчання, що передбачає застосування новітніх теорій та методів при здійсненні комплексних досліджень світогосподарських зв'язків, характеризується комплексністю та невизначеністю умов.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК9. Уміння бути критичним та самокритичним. ЗК11. Здатність працювати в команді. ЗК13. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів не доброчесності.
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	СК11. Здатність проводити дослідження економічних явищ та процесів у міжнародній сфері з урахуванням причинно-наслідкових та просторово-часових зв'язків. СК14. Здатність спілкуватися на професійному та соціальному рівнях з використанням фахової термінології, включаючи усну і письмову комунікацію державною та іноземними мовами. СК15. Здатність застосовувати методи, правила і принципи функціонування міжнародних економічних відносин для розвитку зовнішньоекономічної діяльності України. СК16. Здатність постійно підвищувати теоретичний рівень знань, генерувати й ефективно використовувати їх в практичній діяльності.
Програмні результати навчання (ПР)	ПР1. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, усвідомлюючи необхідність навчання впродовж усього життя, проявляти толерантність та готовність до інноваційних змін. ПР3. Використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, програмні пакети загального і спеціального призначення. ПР4. Систематизувати й упорядковувати отриману інформацію щодо процесів і явищ у світовому господарстві; оцінювати та пояснювати вплив ендегенних і екзогенних факторів на них; формулювати висновки і розробляти рекомендації з урахуванням особливостей національного і міжнародного середовища. ПР5. Володіти навичками самоаналізу (самоконтролю), бути зрозумілим для представників інших бізнес-культур та професійних груп різного рівня (з фахівцями з інших галузей знань/видів діяльності) на засадах цінування різноманітності,

	мультикультурності, толерантності та поваги до них. ПР7. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язування практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати. ПР16. Демонструвати знання про стан досліджень міжнародних економічних відносин та світового господарства у міждисциплінарному поєднанні із політичними, юридичними, природничими науками. ПР17. Визначати причини, типи та характер міжнародних конфліктів і суперечок, обґрунтовувати і застосовувати економічні, юридичні та дипломатичні методи і засоби їх вирішення на міжнародному рівні, відстоючи національні інтереси України. ПР20. Відстоювати національні інтереси України з урахуванням безпекової компоненти міжнародних економічних відносин. ПР23. Усвідомлювати необхідність навчання впродовж життя з метою підтримки професійної компетентності на високому рівні. ПР25. Презентувати результати дослідження, на базі яких розробляються рекомендації та заходи з адаптації до змін міжнародного середовища.
--	---

D. SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS/ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

До теми 7. ВІД ТОТАЛІТАРИЗМУ ДО ДЕМОКРАТІЇ: РОЗБУДОВА УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ 1991-2025 рр. Питання: КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ:

- 3). Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці.**
- 4). Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.**
- 5). Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат.**
- 16). Сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях.**

E. BASIC LITERATURE (OBLIGATORY TEXTBOOKS) / ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА (ОБОВ'ЯЗКОВІ ПІДРУЧНИКИ)

Навчальні підручники, посібники, енциклопедичні словники, словники:

1. Бойко О.Д. 30 років незалежності України: у 2-х т. Т.1. До 18 серпня 1991 року / Олександр Дмитров Бойко; Данило Яневський (продюсер проекту), вступне слово; худож.-оформлювач М.С. Мендор. Харків: Фоліо, 2021. 446 с.
2. Бойко О.Д. 30 років незалежності України: у 2-х т. Т.2. Від 18 серпня 1991 року до 31 грудня 1991 / Олександр Дмитрович Бойко; Данило Яневський (продюсер проекту), вступне слово; худож.-оформлювач М.С. Мендор. Харків: Фоліо, 2021. 446 с.
3. Брехуненко Віктор, Ковальчук Володимир, Ковальчук Михайло, Корнієнко Вячеслав. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII-XXI ст. Вид. друге. К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, 2018. 248 с.
4. Ващенко В.В. «Історія як фізика»: М. Грушевський у пошуках універсальних законів історичної дії // Володимир Володимирович Ващенко // Український історичний журнал. 2006. № 4. С. 138-152.
5. Війна в історичній та індивідуальній пам'яті (ВІП 2023): VI Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Кривий Ріг, 28 жовтня 2023 р.): тези доповідей / Збірник за загальною редакцією Шайкан В.О., в.о. зав. кафедри соціально-гуманітарних наук, доктор історичних наук, професор

Технічний редактор: Пурій Г.В., в.о. зав. кафедри публічного управління та адміністрування, к.е.н., доцент / Затверджено до друку Вченою радою «Державного університету економіки і технологій» (протокол № 6 від 30.XI. 2023 р.). Кривий Ріг, 2023. 311 с. (Електронний ресурс).

6. Війни в історії // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/niki/>

7. Власюк Олександр, Кононенко Сергій. Кремлівська АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ: Роздуми в контексті війни: монографія. К.: НІСД, 2017. 304 с.

8. Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 412 с. (Електронний ресурс).

9. Грицак Ярослав. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2022. 416 с.

10. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть ?. К.: Знання України, 1991. 240 с.

11. Дашкевич Я.Р. Правдива історія України буде написана / Ярослав Романович Дашкевич // «...Учи неложними устами сказати правду». Київ: Темпора, 2011. С. 245-297.

12. Дашкевич Я.Р. Постмодернізм та українська історична наука / Ярослав Романович Дашкевич // «...Учи неложними устами сказати правду». Київ: Темпора, 2011. С. 329-346.

13. Дашкевич Я.Р. Стан і перспективи історичної науки / Ярослав Романович Дашкевич // «...Учи неложними устами сказати правду». Київ: Темпора, 2011. С. 298-319.

14. Дашкевич Я.Р. Стан української історичної науки та завдання наукового товариства ім. Т. Шевченка / Ярослав Романович Дашкевич // «...Учи неложними устами сказати правду». Київ: Темпора, 2011. С. 320-328.

15. Інформаційні матеріали до 5-річчя від початку збройної агресії Російської Федерації проти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/viyskovym/do-5-richchya-vid-pochatku-zbroynoyi-agresiyi-rosiyskoyi-federaciyi-proti-ukrayiny>

16. Криштопа О., Дерейко І. Історія для дорослих /Олег Криштопа, Іван Дерейко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 304 с. (Про минуле «зперчинкою»: понад 17 млн переглядів на You Tube).

17. Міністерство Оборони України. Генеральний Штаб Збройних Сил України. МОН України. Додаток 1: Історична періодизація широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну (грудень 2021 – кінець 2022 року) на 1 арк.. Додаток 2: Розширений коментар до Історичної періодизації широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну (грудень 2021 – кінець 2022 року), на 29 арк. . Розширений коментар таблиці історичної періодизації третього періоду російсько-української війни, Додаток: на 24 арк. // Генеральний штаб ЗС України № 300/1/С/287 від 12.01.2023.

18. Міністерство Освіти і Науки України. Директорат науки та інновацій. «Про інформування»: Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 30 березня 2023 р. № 269-р. Київ. «Про затвердження плану заходів з відзначення подвигів ветеранів війни, проявлених під час захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України, на період 2023-2026 років». Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль.

19. Петровський В. В. Історія України. Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. / В. В. Петровський, Л. О. Радченко, В. І. Семененко. – Х. : Школа, 2007. 589 с.

20. Політична історія України. Посібник / За ред. д.і.н., проф.. В.І. Танцюри. К.: «Академія», 2001. 488 с.
21. Політична історія України. XX століття: У 6 т. / Редкол.: І.Ф. Курас (голова) та ін. К.: Генеза, 2002-2003:
- Том 1. На зламі століть (кінець XIX ст.– 1917 р.). К.: Генеза, 2003;
- Том 2. Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917-1920) / В.Ф. Солдатенко (кер.), В.Ф. Верстюк. К.: Генеза, 2003. 488 с.;
- Том 3. Утвердження радянського ладу в Україні (1921-1938) / С.В. Кульчицький (кер), Ю.І. Шаповал, В.А. Греченко та ін. К.: Генеза, 2003. 448 с. ;
- Том 4. Україна у Другій світовій війні (1939-1945) / Керівник тому В.І. Кучер. К.: Генеза, 2003. 584 с.;
- Том 5. Українці за межами УРСР (1918-1940) / Керівник тому В.П. Трошинський. К.: Генеза, 2003. 720 с.;
- Том 6. Від тоталітаризму до демократії (1945-2002) / О.М. Майборода, Ю.І. Шаповал, О.В. Гарань та ін. К.: Генеза, 2003. 696 с.
22. Світова гібридна війна: український фронт: монографія /За загальної редакції В.П. Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017. 496 с.

Історичні джерела:

1. Білас Іван. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У двох книгах. Книга перша / Іван Білас. Київ: «Либідь» - «Військо України», 1994. 432 с. 2. Білас Іван. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У двох книгах. Книга друга. Документи та матеріали. / Іван Білас. Київ: «Либідь» - «Військо України», 1994. 688 с. 3. Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика. 1710 рік. Переклад з латинської мови. Київ: «Веселка», 1994. 77 с. 4. Костомаров М.І. «Закон Божий» (Книга буття українського народу). Програмні документи Кирило-Мефодіївського братства. К.: Либідь, 1991. 40 с.

F. COMPLEMENTARY LITERATURE / ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

G. THE MOST IMPORTANT PUBLICATIONS OF THE AUTHOR(S) CONCERNING PROPOSED CLASSES / ОСНОВНІ ПУБЛІКАЦІЇ АВТОРІВ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ ТЕМАТИКОЮ ЗАПЛАНОВАНИХ ЗАНЯТЬ

1. Шайкан В.О. Ідеологічна боротьба в Україні періоду другої світової війни 1939-1945 рр. Монографія / Валерій Олександрович Шайкан / Відп. ред. д.і.н., професор О.Є. Лисенко, Інститут історії України НАН України. Кривий Ріг: «Діоніс» (ФОП «Чернявський Д.О.»), 2010. 436 с.
2. Шайкан В.О. Ідеологічні аспекти підготовки до Другої світової війни // Валерій Олександрович Шайкан / Відп. ред. д.і.н., професор О.Є. Лисенко, Інститут історії України НАН України. Кривий Ріг: «Діоніс» (ФОП «Чернявський Д.О.»), 2010. 68с.
3. Колабораціонізм і національне питання // Шайкан В.О. Колабораціонізм на території рейхскомісаріату «Україна» та військової зони в роки Другої світової війни. Монографія Валентина Олексіївна Шайкан / Відп. ред. д.і.н., професор О.Є. Лисенко, Інститут історії України НАН України. Кривий Ріг: «Мінерал» АГН, 2005. С. 126-188 (466 с.) <http://orcid.org/0000-0001-9408-9154>
4. «Життєвий простір для арійців»: окупована Україна в планах Німеччини; Філософія виживання: українські органи управління; Українські комітети допомоги // Шайкан Валентина Олексіївна Повсякдення українців у роки німецької окупації 1941-1944 / Валентина Олексіївна Шайкан / Інститут української археографії та джерелознавства НАН України. Київ, 2010. С. 5-10, 31-40 (80 с.) (Проект «Друга світова. Український вимір»). <http://orcid.org/0000-0001-9408-9154>

5. Вплив соціально-економічної та політичної ситуації в Радянській Україні напередодні і в роки Другої світової війни // Шайкан Валерій, Шайкан Валентина. Соціально-політичні та економічні причини виникнення колабораціонізму на теренах рейхскомісаріату «Україна» та військової зони в роки Другої світової війни / Валентина Олексіївна Шайкан. Кривий Ріг: «Мінерал» АГН, 2004. С. 47-67 (151 с.). <http://orcid.org/0000-0001-9408-9154>

6. Нацистська інформаційно-пропагандистська боротьба: формування ідеологічних ідей, поглядів та уявлень. Місце України у планах Третього рейху. Роль України на воєнно-політичній арені Другої світової війни; Український національно-визвольний рух в роки Другої світової війни: проблеми дослідження // Шайкан Валерій, Шайкан Валентина. Україна в роки Другої світової та Великої Вітчизняної воєн: проблеми дослідження. Навчальний посібник для ст.-в ВНЗ / Валерій Олександрович Шайкан, Валентина Олексіївна Шайкан. Гриф МОН України. Кривий Ріг: Вид. ФОП Чернявський Д.О., 2010. С. 10-25; 88-110 (261 с.) <http://orcid.org/0000-0001-9408-9154>

7. Нацистська інформаційно-пропагандистська боротьба: формування ідеологічних ідей, поглядів та уявлень. Німецька неперіодична преса у боротьбі за вплив на українське населення в період гітлерівської окупації. Місце України у планах Третього рейху. Роль України на воєнно-політичній арені Другої світової війни; Український національно-визвольний рух в роки Другої світової війни: проблеми дослідження Шайкан Валерій, Шайкан Валентина. Україна в роки Другої світової та Великої Вітчизняної воєн: проблеми дослідження. Навчальний посібник для ст.-в ВНЗ. Вид. друге: випр. та доп. / Валерій Олександрович Шайкан, Валентина Олексіївна Шайкан. Гриф МОН України. Кривий Ріг: Вид. ФОП Чернявський Д.О., 2012. С. 10-37, 112-137 (289 с.). <http://orcid.org/0000-0001-9408-9154>

8. Кривий Ріг: лихоліття 1941-1945 рр / В.В. Стецкевич, В.О. Шайкан, Р.П. Шляхтич, Є.М. Левченко . Кривий Ріг: Видавничий центр ДВНЗ «КНУ», 2015. 521 с. <http://orcid.org/0000-0001-9408-9154>

9. Кривий Ріг: Пам'ять міста 1941-1945 рр. у документах і матеріалах / упорядники: В.В. Стецкевич, В.О. Шайкан, Р.П. Шляхтич та ін. Кривий Ріг: Видавничий центр ДВНЗ «КНУ», 2018. 480 с. <http://orcid.org/0000-0001-9408-9154>

10. Шайкан В.О., Шелудякова Н.А. Сучасні інтерпретації актуальних проблем історії та права в країнах Східної та Західної Європи середини ХХ – ХХІ ст./ упорядники: В.О. Шайкан, Н.А. Шелудякова. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Криворізький економічний інститут. Кривий Ріг: Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2017. 240 с. з іл. <http://orcid.org/0000-0001-9408-9154>

11. Andrii Shaikan, Valentyna Shaikan. Delinquent and «marginal» personalities in wartime: reasons and consequences of deviant behaviour //V International Scientific Congress SOCIETY OF AMBIENT INTELLIGENCE 2022 (ISC SAI 2022) / Printed in Portugal ISBN: 978-989-758-600-2 DOI: 10.5220/0000153900003350 Deposito Legal: 503849/22 Vol. Sustainable Development and Global Climate Change – 978-989-758-600-2 <https://www.scitepress.org/ProceedingsDetails.aspx?ID=gVnxmkBXF5Y=&t=1>

12. Andrii Shaikan, Valentyna Shaikan. Globalization and world culture of XX-beginning of XXI centuries: achievements, peculiarities, problems and perspectives // Scientific jornal of Polonia University, 33 (2019), nr 2, p. 110-124. DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/3312>

13. Valentyna Shaikan, Andrii Shaikan. Complicity and Collaborationism in Ukraine of 1939-1945: Reasons, Typical and Special Demonstrations: Monograph / Shaikan Valentyna Oleksiyivna, Dc. of Hist. Sciences, professor; Shaikan Andrii Valeriyovych, Dc. of Es. Sciences, professor / Translated from Ukrainian into English by Korzhova Lyudmyla Sergiyivna, Cand. of Ped. Sciences, assoc. professor of the State University of Economics and Technology (Kryvyi Rih). Recommended to

publication by the Scientific Council of the State University of Economics and Technology (Kryvyi Rih), protocol No 5, 28.12.2020. – Prague, 2021. - 644 p. The publication is assigned with a DOI number: <https://doi.org/10.46489/CCU19391945-01> The paper version of the publication is the original version. The publication is available in electronic version on the website: <https://www.oktanprint.cz/p/complicity-and-collaborationism-in-ukraine> **Print ISBN 978-80-908066-4-1 E-book ISBN 978-80-908066-5-8.**

14. Legal Assessment and Speculation on the Topic of Collaborationism in Ukraine. Digital Dimension / Andrii Shaikan, Valentyna Shaikan //2021-03-21/ **jornal-article. DOI:**<https://doi.org/10.1051/shsconf/202110003001>

15. Collaborationism and War Crimes as Phenomena in the Information Society/Valentina Shaikan, Kateryna Datsko, Nina Ivaniuk, Alim Batiuk // *Proceedings of the III International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence 2020 (ISC-SAI 2020, p.116-126)* 2020-04-02/ **jornal-article SOURCE-WORK-ID:**<https://doi.org/10.2991/aebmr>

16. Andrii Shaikan, Valentyna Shaikan. Kollaborationism and complicity in the history of mankind reflected in scholars and writers works // Scientific journal of Polonia University, 30 (2018), nr 5, p. 107-113. DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/30112>.

17. Who are Ukrainians and what do they want?» /Valentina Shaikan, Serhiy Parkhomenko //Globalne aspekty ekonomii swiatiway i stosunkow miedzynarodowych w warunkach niestabilnosci cospodarczej. Monografia. Czestochowa: Akademia Polonijna, 2016. P.338-343. **ISBN 978- 83-7542-168-2.**

18. Шайкан Андрій, Шайкан Валентина. Проблема імплементації до Римського Статуту МКС колабораціонізму як воєнного злочину в Україні // Війна в історичній та індивідуальній пам'яті (ВІП 2023): VI Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Кривий Ріг, 28 жовтня 2023 р.): тези доповідей / Збірник за загальною редакцією Шайкан В.О., в.о. зав. кафедри соціально-гуманітарних наук, доктор історичних наук, професор. Технічний редактор: Пурій Г.В., в.о. зав. кафедри публічного управління та адміністрування, к.е.н., доцент / Затверджено до друку Вченою радою «Державного університету економіки і технологій» (протокол № 6 від 30.XI. 2023 р.). Кривий Ріг, 2023. С. 10-22. (Електронний ресурс). <http://orcid.org/0000-0001-9408-9154>

19. Шайкан Андрій, Шайкан Валентина. «Без знання правдивої давнини важко будувати майбутнє» (Ярослав Дашкевич): про першочергові завдання українських істориків, походження та прабатьківщину східних слов'ян, «український сепаратизм» і «колабораціонізм» (1, 6 др. арк.) // **Колективна монографія «Спочатку був ДАЖБОГ ...» за матеріалами I Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 09 листопада 2024 р.) / За заг. ред. д.і.н., професора Валентини Шайкан; техн. ред.: к.е.н., доцент Ганна Пурій/ Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2024. С. 9-36. URL: <https://www.oktanprint.cz/p/spochayku-buv-dazhboh> DOI number: 10.46489/SBD-24-37**

20. Шайкан Андрій, Шайкан Валентина. Про українську ідеологію, національне військо, українсько-польське протистояння та інші проблеми у роки Другої світової та сьогодні як болючі питання нашої історії // Колективна монографія «Війна в історичній та індивідуальній пам'яті» (2 др. арк.) за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 28 жовтня 2024 р.) / За заг. ред. д.і.н., професора Валентини Шайкан; техн. ред.: к.е.н., доцент Ганна Пурій; Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2024. С.11-46. URL: <https://www.oktanprint.cz/p/viina-v-istorychnii-ta-individualnii-pamyati-24> **ISBN 978-80-88618-92-8 DOI number: 10.46489/VVIP-24-36**

21. Валентина Шайкан. Про деякі проблеми органів місцевого самоврядування на звільнених від гітлерівських окупантів українських територіях // Публічно-управлінські аспекти в роботі з ветеранами (ПУА 2025): Міжнародна науково-практична конференція (м. Кривий Ріг, 7 грудня 2024 р.): тези доповідей. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2025. 217 с. Авт. С. 126-128. **ISBN 978-617-8369-06-4 ULR: www.oktanprint.cz/p/publicno-upravlinski-aspektv-v-roboti DOI: numder: 10.46489/PUA-25-03**

22. Andrii Shaikan, Valentina Shaikan. Шлях України до НАТО, або політика стримування та гальмування // Організаційно-правові засади забезпечення сталого розвитку в Україні: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції 15 квітня 2025 року (м. Кривий Ріг, 15 квітня 2025 р.). Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2025. 695 с. Авт. : С. 492-503 (по 0,3 авт. арк. порівну) ISBN 978-80-88618-72-0 URL: www.oktanprint.cz/p/organizaciino-pravovi-zasady-zabezpechennia-stalogo-rozvyuku-v-ukraini DOI: number: 10.46489/OPZZS-25-07

23. Шайкан Андрій, Шайкан Валентина. Пам'яті жертв політичних репресій: сталінський «Великий терор» (український вимір) // Колективна монографія «Перемагає той, хто пам'ятає» (Vincit qui meminit) за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 5 травня 2025 р.) / За заг. ред. д.і.н., професора Валентини Шайкан; техн. ред.: к.е.н., доцент Ганна Пурій; Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2025. С.12-41 (1,26 авт. арк.: по 0,63 порівну). URL: <https://www.oktanprint.cz/p/vincit-qui-meminit> ISBN 978-80-88618-92-8 DOI number: 10.46489/VQM-25-14

24. «ВІЙНА В ІСТОРИЧНІЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ». Колективна монографія за матеріалами VIII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 81-й річниці Визволення України від гітлерівських загарбників, 11-й річниці Великої Національної війни (гібридної), розв'язаної рашизмом ХХІ століття проти Незалежності України, державного суверенітету та територіальної цілісності 1 березня 2014 року / Головний редактор – д.і.н., професор, зав. кафедри соціально-гуманітарних наук Валентина Шайкан; технічний редактор – к.е.н., доцент, зав. кафедри публічного управління та адміністрування Ганна Пурій. Навчально-науковий юридичний інститут Державного університету економіки і технологій. 2025 р. 852 с. (44,4 др. арк.) Реєстраційна картка заходу в UKR INTEI: 3325U000730. URL: <https://www.oktanprint.cz/p/vincit-qui-meminit> ISBN 2025. 852 с. (29,44 др.арк.). DOI number: 10.46489/VVIP-25

25. Андрій Шайкан, Валентина Шайкан. Колаборація українських інтелігентів з гітлерівськими окупантами у різних сферах життєдіяльності - це шлях вимушеного пристосування заради виживання чи ні? // «ВІЙНА В ІСТОРИЧНІЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ». Колективна монографія за матеріалами VIII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 81-й річниці Визволення України від гітлерівських загарбників, 11-й річниці Великої Національної війни (гібридної), розв'язаної рашизмом ХХІ століття проти Незалежності України, державного суверенітету та територіальної цілісності 1 березня 2014 року / Головний редактор – д.і.н., професор, зав. кафедри соціально-гуманітарних наук Валентина Шайкан; технічний редактор – к.е.н., доцент, зав. кафедри публічного управління та адміністрування Ганна Пурій. Навчально-науковий юридичний інститут Державного університету економіки і технологій. 2025. С. 25 -61 . (Обсяг – 1,83 др.арк. Авторські – 1,0 др.арк.). URL: <https://www.oktanprint.cz/p/vincit-qui-meminit> ISBN 2025. 852 с. (29,44 др.арк.). DOI number: 10.46489/VVIP-25

26. Валерія Полякова, Валентина Шайкан. Колабораціонізм і воєнний злочин як явища-феномени ХХ – ХХІ століть // Колективна монографія «Перемагає той, хто пам'ятає» (Vincit qui meminit) за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 5 травня 2025 р.) / За заг. ред. д.і.н., професора Валентини Шайкан; техн. ред.: к.е.н., доцент Ганна Пурій; Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2025. С.454-481 (1,6 др. арк.: по 0,65 порівну). URL: <https://www.oktanprint.cz/p/vincit-qui-meminit> ISBN 978-80-88618-92-8 DOI number: 10.46489/VQM-25-14

27. Ганна Коваль, Андрій Шайкан, Валентина Шайкан. Демократія у США ХХ-ХХІ с.: надбання для України. Теоретичні та прикладні питання державотворення.

2026. № 35. С. 23-31. DOI: <https://doi.org/10.35432/tisb.352026> Фак. Категорія «Б», Наказ МОН України від 10.10.2022 № 894.

Сертифікати 2020-2025 рр.: 24,5 кр. ECTS (735 год)

28. Society of Ambient Intelligence III International Scientific Congress. Сертифікат. 25.09.2020. 2,5 credits ECTS. URL: https://drive.google.com/file/d/1G3xfl_Qc3cse1jWa_uAXCLxmvxfiBFL9/view?usp=sharing
29. Society of Ambient Intelligence IV International Scientific Congress. Сертифікат. 16.04.2021. 6 credits ECTS. URL: <https://drive.google.com/file/d/1zcW8yzFyA42hbdKxOFDV0pnMsgqhXhJ/view?usp=sharing>
30. Society of Ambient Intelligence V International Scientific Congress. Сертифікат. 21.10.2022. 6 credits ECTS. URL: https://drive.google.com/file/d/1Tsca85PFg1KhP12IRp8uNRyh_IJMvxxL/view?usp=sharing
31. Society of Ambient Intelligence VI International Scientific Congress. Сертифікат ID 664-2023 November 20 – December 15, 2023. 3 credits ECTS. URL:
32. Sertificate of International Scientific and Pedagogical Internship ID 115-2024 HAS SUCCESFULLY PARTICIPATED in VI International Scientific Congress «Society of Ambient Intelligence 2023» and completed International Scientific and Pedagogical Internship November 20 – December 15, 2023. 90 HOURS (3 ECTS CREDITS). URL:
33. Сертифікат. Державний університет економіки і технологій за програмою підвищення кваліфікації «Коди резильєнтності науково-педагогічних працівників: стратегія збалансованого розвитку та протистояння зовнішнім і внутрішнім викликам». Обсяг програми: 30 годин/1,00 кредит ЄКТС. Реєстраційний номер ПК/2023/0010. Дата видачі: 05 травня 2023 р. В.о. ректора Андрій Шайкан. Кривий Ріг, Україна.
30. Державний університет економіки і технологій. Юридичний інститут. Кривий Ріг, Україна. Серт-т № 2. VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Війна в історичній та індивідуальній пам'яті», 28 жовтня 2023 р. Тривалість – 15 годин (0,5 кредити). Голова організаційного комітету, в.о. ректора ДУЕТ Андрій Шайкан.
34. Державний університет економіки і технологій. Юридичний інститут. Кривий Ріг, Україна. Серт-т № 2. VII Всеукраїнська (міжнародна за статусом) науково-практична конференція «Війна в історичній та індивідуальній пам'яті», присвячена 80-й річниці Визволення України від гітлерівських загарбників, 10-й річниці Великої Національної війни (гібридної), розв'язаної рашизмом ХХІ століття проти Незалежності України, державного суверенітету та територіальної цілісності 1 березня 2014 р. **Реєстраційна картка заходу в UKR INTEI: 3324 U000472** Обсяг – 15 годин/0,5 кредита ЄКТС. Формат – круглий стіл, онлайн, м. Кривий Ріг, 28 жовтня 2024 р. Голова організаційного комітету, в.о. ректора ДУЕТ Андрій Шайкан.
35. Державний університет економіки і технологій. Юридичний інститут. Кривий Ріг, Україна. Серт-т № 2. I Всеукраїнська науково-практична конференція «СПОЧАТКУ БУВ ДАЖБОГ ...», присвяченої першоукраїнському літопису «Влесова книга», пам'яті українського дослідника – криворізького мовознавця Дмитра Федоренка. **Реєстраційна картка заходу в UKR INTEI: 3324 U000473** Обсяг – 15 годин/0,5 кредита ЄКТС. Формат – круглий стіл, онлайн, м. Кривий Ріг, 9 листопада 2024 р. Голова організаційного комітету, в.о. ректора ДУЕТ Андрій Шайкан.
36. Державний університет економіки і технологій. Юридичний інститут. Почесне Консульство України в СІЕТЛІ. Дніпропетровська обласна Рада. Інститут Соціального Розвитку. Кривий Ріг, Україна. Сертифікат № 39. Міжнародна науково-практична конференція «Публічно-управлінські аспекти в роботі з ветеранами». Формат: змішаний, м. Кривий Ріг, 7 грудня 2024 р., 18:00 (за Київським часом). Обсяг – 15 годин/0,5 кредита ЄКТС. Формат – круглий стіл, онлайн, м. Кривий Ріг, 7 грудня 2024 р. Голова організаційного комітету, в.о. ректора ДУЕТ Андрій Шайкан.
37. Державний університет економіки і технологій. Юридичний інститут. Кривий Ріг, Україна. Сертифікат № 13. Всеукраїнська науково-практична конференція «Організаційно-правові засади забезпечення сталого розвитку України». Формат: змішаний, м. Кривий Ріг, 15

квітня 2025 р. Обсяг – 15 годин/0,5 кредита ЄКТС. Формат – круглий стіл, онлайн, м. Кривий Ріг, 15 квітня 2025 р. Голова організаційного комітету, в.о. ректора ДУЕТ Андрій Шайкан.

38. Державний університет економіки і технологій. Юридичний інститут. Кривий Ріг, Україна. Сертифікат № 2. Valentina Shaikan. II Всеукраїнська науково-практична конференція «ПЕРЕМАГАЄ ТОЙ, ХТО ПАМ'ЯТАЄ». (Vincit qui meminit), присвяченої пам'яті жертв Другої світової війни, Великої Національної війни (гібридної) ХХІ століття, жертв політичних репресій. Формат: змішаний, м. Кривий Ріг, 5 травня 2025 р. Обсяг – 15 годин/0,5 кредита ЄКТС. Формат – круглий стіл, онлайн, м. Кривий Ріг, 5 травня 2025 р. Голова організаційного комітету, ректор ДУЕТ Андрій Шайкан.

H. PREREQUISITE AND POSTREQUISITE / ПРЕРЕКВІЗИТИ ТА ПОСТРЕКВІЗИТИ

Навчальна компонента «Історія української державності» базується на нормативних та за вибором навчальних компонентах і є необхідною для опанування навчальних компонент «Філософія», «Політичне маніпулювання», «Національна економіка», «Міжнародна економіка».

Обов'язкового знання іноземних мов не потребує

I. SCOPE AND TYPE / КІЛЬКІСТЬ ВІДВЕДЕНИХ ГОДИН ТА ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ

	Денна	Заочна
Лекції	30	8
Семінарські	30	8
Самостійна робота здобувача (СРЗ)	102	146
Індивідуально-консультативна робота (ІКР)	18	18
Курсова робота	—	—

J. EVALUATION CRITERIA/ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ досягнень здобувачів вищої освіти

0-20 балів F (низький рівень знань): незадовільно F - з можливістю повторного проходження курсу з освітнього компоненту: здобувач (-ка) вищої освіти не відвідував лекційні та семінарські заняття: виявив незнання програмних тем навчальної компоненти; не володіє науковою термінологією та не розуміє їх зміст, показав недостатню сформованість історичних умінь і навичок.

21-59 балів FX (недостатній рівень знань): незадовільно FX - з можливістю повторного складання іспиту: здобувач (-ка) вищої освіти не розкрив екзаменаційні питання, зробив помилки у визначенні наукових дефініцій, не може визначитися із часом історичних подій, робить помилки у періодизації історичних епох.

60-65 балів E (достатній рівень знань): задовільно E: здобувач (-ка) вищої освіти недостатньо повно розкрив зміст екзаменаційних питань, допускає помилки при визначенні наукової термінології, хронології подій, робить помилки у визначенні об'єкту вивчення Історії української державності, предмету дослідження Історії української державності, робить помилки у визначенні функцій історичних знань.

66-69 балів D (середній рівень знань): задовільно D: здобувач (-ка) вищої освіти допускає помилки при висвітленні екзаменаційних питань, помилки при відповідях на додаткові питання; робить помилки при визначенні наукових понять і термінології.

70-79 балів C (добрий рівень знань): добре C: здобувач (-ка) вищої освіти демонструє знання, вміння, навички, які повністю відповідають програмі навчальної компоненти, але допускає неточності у визначенні історичних понять, помилки у хронології історичних подій.

80-89 балів В (високий рівень знань): добре В: здобувач (-ка) вищої освіти демонструє знання, вміння, навички, які повністю відповідають програмі навчальної компоненти, але допускає мінімальні неточності у визначенні наукових понять.

90-100 балів А (високий рівень знань): відмінно А: здобувач (-ка) вищої освіти демонструє знання, вміння, навички, які відповідають програмі навчальної компоненти, безпомилково відповідає на всі екзаменаційні та додаткові питання, вміє робити порівняльний аналіз подій за часом і змістом, демонструє теоретичні знання на практиці (наводить приклади, аналогії, робить висновки).

K. CURRENT AND FINAL EVALUATION / ПОТОЧНЕ ТА ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ

	Денна	Заочна
Поточний контроль, в т.ч.:	50	50
оцінювання під час семінарських занять	25	25
виконання індивідуальної роботи	5	5
виконання і захист завдань самостійної роботи	20	20
науково-дослідницька робота	10 (за наявності сертифіката)	10 (за наявності сертифіката)
Підсумковий контроль (іспит)	50	50
	100	

L. CODE OF CONDUCT OF THE COURSE / КОДЕКС ПОВЕДІНКИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Для успішного проходження курсу та складання контрольних заходів необхідним є виконання наступних обов'язків:

- ❖ не запізнюватися на заняття;
- ❖ не пропускати заняття (як лекційні, так і семінарські), в разі хвороби мати довідку або її ксерокопію;
- ❖ самостійно опрацьовувати весь лекційний матеріал та ресурси для самостійної роботи;
- ❖ конструктивно підтримувати зворотній зв'язок з викладачем на всіх етапах проходження курсу (особливо під час підготовки тестових завдань за трьома рівнями з метою підготовки до іспиту);
- ❖ своєчасно і самостійно виконувати всі передбачені програмою семінарські завдання;
- ❖ брати очну участь у контрольних заходах;
- ❖ будь-яке відтворення результатів чужої праці, в тому числі використання, завантажених з Інтернету матеріалів, як власних результатів, кваліфікується, як порушення норм і правил академічної доброчесності, та передбачає притягнення до відповідальності у порядку, визначеному чинним законодавством.

M. METHODS OF CONDUCTING OF THE COURSE / МЕТОДИ, ЗАСОБИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Для формувань компетентностей застосовуються такі методи навчання:

метод проблемного викладу: проблемні й оглядові лекції;

семінарські заняття (обговорення дискусійних проблем, історичних документів);

дослідницький: використання маловідомих архівних документів та матеріалів при вивченні тем; вивчення програмних тем курсу на історіософському і соціально-психологічному рівні;

використання основних історичних, наукових принципів і методів під час розкриття тем курсу: об'єктивності та історизму, системності, всебічності, наступності (спадкоємності) та наукових методів - історико- ситуаційного, історико-ретроспективного, діалектичного тощо.

За умов модульно-кредитної технології навчання лекційні та семінарські заняття проводяться в активних і творчих формах: дискусії, презентації здобувачами есе, обговорення нової наукової літератури, розв'язання тестових завдань тощо.

N. TOOLS, EQUIPMENT AND SOFTWARE / ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

мультимедійний клас з ПК, цифровий проектор

[Zoom](#) – хмарна платформа для відео і аудіо конференцій та вебінарів

ZELIS – система призначена для тестування знань студентів в двох режимах: автоматизован контроль знань та тестування по бланкам.

O. NON-FORMAL EDUCATION/НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА

Здобувачам вищої освіти пропонується доступ до навчальних матеріалів компоненти moodle.duet.edu.ua.

Збірники наукових праць здобувачів вищої освіти й професорсько-викладацького скла Державного університету економіки і технологій та інших ВНЗ: тези, статті, присвячені актуальним проблемам історії, культури, права, психології, соціології та публічного управління й адміністрування:

1. Війна в історичній та індивідуальній пам'яті (ВІП 2023): VI Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Кривий Ріг, 28 жовтня 2023 р.): те доповідей / Збірник за загальною редакцією Шайкан В.О., в.о. зав. кафедр соціально-гуманітарних наук, доктор історичних наук, професор. Технічний редактор: Пурій Г.В., в.о. зав. кафедри публічного управління та адміністрування к.е.н., доцент / Затверджено до друку Вченою радою «Державного університету економіки і технологій» (протокол № 6 від 30.XI. 2023 р.). Кривий Ріг, 2023. 3 с. URL: <https://www.oktanprint.cz/p/vijna-v-isorycnij-ta-indyvidualnij-pamja-6/http://orcid.org/0000-0001-9408-9154>
2. Війна в історичній та індивідуальній пам'яті // Колективна монографія матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (Кривий Ріг, жовтня 2024 р.) / За заг. ред. д.і.н., професора Шайкан В. О.; техн. ред. - доцент к.е.н. Пурій Г.В. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2024. 330 с. URL: <https://www.oktanprint.cz/p/viina-v-istorychnii-ta-individualnii-pamyaz-24> ISBN 978-80-88618-92-8 e-book ISBN 978-80-88618-93-5 DOI number 10.46489/VVIP-24-362 <http://orcid.org/0000-0001-9408-9154>
3. «Спочатку був Дажбог ...» // Колективна монографія за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 09 листопада 2024 р.)/ За заг. ред. д.і.н., професора Шайкан В.О.; техн. ред. - доцент, к.е.н. Пурій Г.В. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2024. 220 с. URL: <https://www.oktanprint.cz/p/spochayku-buv-dazhboh> ISBN 978-80-88618-94-2 e-book ISBN 978-80-88618-95-9 DOI number: 10.46489/SBD-24-37 <http://orcid.org/0000-0001-9408-9154>
4. Шайкан Андрій, Шайкан Валентина. Пам'яті жертв політичних репресій сталінський «Великий терор» (український вимір) // Колективна монографія «Перемагає той, хто пам'ятає» (Vincit qui meminit) за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 5 травня 2025 р.). За заг. ред. д.і.н., професора Валентини Шайкан; техн. ред.: к.е.н., доцент Ганна Пурій; Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2025. С.1-41 (1,26 авт. арк.: по 0,63 порівну). URL: <https://www.oktanprint.cz/p/vincit-qui-meminit> ISBN 978-80-88618-92-8

Освітній серіал-2024: За лаштунками «Від героїв минулого до лідерів сьогодення». Вища школа публічного управління: освітній портал. Освітній серіал-2024: 10 серій: [\[Електронний ресурс\]](#). Режим доступу: [https:// www. Youtube.com>watch](https://www.Youtube.com>watch)
[Coursera](#) – безкоштовні онлайн-курси з різних компонент, у разі успішного закінчення яких користувач отримує сертифікат про проходження курсу.
[EdX](#) – онлайн-курси від закладів вищої освіти.
[Prometheus](#) — український громадський проєкт масових відкритих онлайн-курсів.

P. FEEDBACK/ ЗВОРОТНІЙ ЗВ'ЯЗОК

Електронні листи є найкращим способом зв'язатися з керівником курсу, і, будь ласка, додайте шифр групи в темі листа. Якщо ви надішлете мені електронне повідомлення, надайте мені, принаймні, 24 години, щоб відповісти. Якщо ви не отримаєте відповідь, відправте листа повторно.

Q. ACADEMIC HONESTY/ АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Державний університет економіки і технологій очікує від студентів розуміння та підтримки високих стандартів академічної чесності. Приклади академічної не доброчесності включають такі: плагіат, зловживання інформацією із застарілих джерел мережі. Очікується, що ваша робота, виконана відповідно до вимог курсу, є власною роботою студента. Під час підготовки роботи, яка відповідає вимогам курсу, студенти повинні відрізнити власні ідеї від інформації, отриманої з інших джерел. Без попереднього письмового схвалення викладачем, студенти можуть не подавати один і той же звіт двічі.

Положення про академічну доброчесність у Державному університеті економіки і технологій https://www.duet.edu.ua/uploads/normbase/243/pol_AD.pdf

Стаття 42. Академічна доброчесність ЗАКОН УКРАЇНИ Про освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-5 ст.380) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

APPROVED / ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішенням кафедри соціально-гуманітарних наук Державного університету економіки і технологій – протокол № 8 від 30.03.2026 року.

Погоджено Науково-методичною радою Державного університету економіки і технологій – протокол № 11 від 20 квітня 2026 року.

Процес навчання історії, структурні компоненти

«Процес навчання» відрізняється від «навчального процесу»: навчальний процес охоплює всі компоненти навчання – викладача, використовувані ним засоби і методи навчання; здобувача, який працює під керівництвом викладача в аудиторії або самостійно вдома, забезпечення навчального процесу наочністю, технічними засобами. **Процес навчання** – це взаємодія викладача й здобувача, динамічна взаємодія (співробітництво, партнерство) викладача та здобувачів, у ході якого здійснюється стимулювання і організація активної навчально-пізнавальної діяльності здобувачів з метою засвоєння системи наукових знань, умінь, навичок, розвитку особистості.

Навчання складається з двох компонентів – викладання й навчання.

Викладання – це упорядкована діяльність викладача в процесі навчання, спрямована на реалізацію цілей навчання (освітніх завдань); забезпечення управління навчально-пізнавальною діяльністю здобувачів.

Навчання – це цілеспрямований процес засвоєння здобувачами вищої освіти знань, оволодіння вміннями і навичками, у ході якого на основі пізнання, практичних вправ, набутого досвіду виникають нові форми поведінки та діяльності.

Компоненти процесу навчання: **цільовий** (постановка конкретної мети); **стимуляційно-мотиваційний** (створення умов, які спонукають здобувачів до активної навчально-пізнавальної діяльності); **операційно-діяльнісний** (вдалий підбір прийомів, методів, організаційних форм навчання, оптимальне поєднання різноманітних форм роботи щодо засвоєння здобувачами змісту навчального матеріалу); **контрольно-регулюючий** (контроль за засвоєнням здобувачами знань, набуттям умінь і навичок, внесення необхідних коректив до змісту і методики навчання з метою підвищення ефективності процесу навчання); **результативний** (виявлення рівня знань, умінь, навичок кожного здобувача, визначення причин неуспішності в кожному конкретному випадку і відповідна робота щодо їх усунення).

Структура історичних знань здобувачів

Важливо розрізняти поняття «історичні знання здобувачів» та «навчальна історична інформація».

Навчальна історична інформація – це об’єктивна складова історичної освіти. Це інформація підручників, навчальних посібників або повідомлено викладачем в аудиторії. Це інформація, яка складається з історичних фактів, понять, законів суспільного розвитку та історичних теорій.

Історичні знання здобувачів – це засвоєна суб’єктом – здобувачем вищої освіти, навчальна історична інформація, яка складається з 4-х елементів – фактів, понять, суджень, умовиводів.

Історичний факт – це будь-яка історична подія, явище, процес, які є результатом діяльності людей і стали об’єктом їх пізнавальної діяльності.

Історичне поняття – це узагальнена форма багатьох історичних фактів.

Історичний закон – це суттєві зв’язки між історичними явищами, які можуть (здатні) повторюватися.

Історична теорія – це узагальнена форма історичних законів про той чи інший етап історичного розвитку людства.

Особистісно орієнтоване навчання у ВНЗ як одна з технологій

Самобутність особистості здобувача вищої освіти є головною рисою цієї *технології*: *«суб’єкти праці вільно розпоряджаються своїм основним капіталом – кваліфікацією, самостійно обираючи для себе вид праці. Ринкові умови вимагають високої компетентності. Професійної мобільності» (Н. Гончарова, стр. 10):*

ПРИНЦИПИ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ:

- пріоритет індивідуальності здобувача, який є суб’єктом навчального процесу;
- співвіднесення освітніх технологій на всіх рівнях освіти із закономірностями професійного становлення особистості;
- визначення змісту освіти відповідно до рівня розвитку сучасних інформаційних, виробничих технологій і майбутньої професійної діяльності;
- випереджувальний характер освіти, що забезпечує формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Отже, основні функції формування особистості – **ВИХОВАННЯ, РОЗВИТОК, САМОВДОСКОНАЛЕННЯ**. Оптимальна форма організації навчального процесу - це «розумне поєднання фронтальних, групових та індивідуальних форм навчання».

Найпоширеніші засоби забезпечення особистісного підходу за В. Серіковим:

- світоглядні парадокси;
- проблемні ситуації, що призводять до створення наднових теорій;
- фундаментальні експерименти та їх обговорення;
- авторські пізнавальні задачі, дидактичні ігри;
- висунення гіпотез;

- спостереження та експерименти;
- різноманітність форм самостійної роботи;
- розповідь про розвиток наукових теорій та ін.

Закономірності, принципи, правила навчання у ЗВО

Закономірності, що діють у навчальному процесі, є загальними та конкретними.

Загальні закономірності – це такі, які охоплюють всю систему – процес навчання та поширюються на основні компоненти процесу навчання, які, у свою чергу, сприяють результативності навчання – це цільовий, стимуляційно-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний та ін.

До основних загальних закономірностей належать: цілі навчання, мотивація навчання, зміст навчання, дидактичні методи навчання (ефективність залежить від знання і навичок застосування методів; завдань і змісту навчання; вікових можливостей здобувачів; матеріально-технічних можливостей забезпечення навчального процесу; кінцевого результату процесу навчання (що також, у свою чергу, залежить від результатів попередніх етапів навчання; характеру й обсягу історичного матеріалу; організаційно-педагогічного впливу викладачів; здатності здобувачів до навчання).

Конкретні закономірності – це закономірності, дія яких поширюється на окремий аспект системи: дидактичний, гносеологічний, психологічний, управлінський, соціологічний, організаційний тощо.

Дидактичні (або змістовно-процесуальні) закономірності – це результати навчання, які залежать від усвідомлення цілей навчання здобувачем, значимості для здобувача змісту знань, способу включення здобувачів у навчальну діяльність, кількості матеріалу, що вивчається, продуктивності засвоєння обсягу знань, умінь, складності матеріалу, методів навчання. **«НАВЧАННЯ ШЛЯХОМ «ДІЙ» в 6-7 разів продуктивніше, ніж шляхом «СЛУХАННЯ».**

Гносеологічні закономірності залежать від: потреби здобувача вчитися, вмінню вчитися, обсягу навчальної (пізнавальної) діяльності здобувачів, обсягу практичного застосування знань, умінь, обсягу взаємопов'язаних знань, умінь, досвіду творчої діяльності, проблемності навчання, інтенсивності включення здобувачів вищої освіти у розв'язання значущих і посильних для здобувачів навчальних проблем.

Психологічні закономірності залежать від інтересу здобувачів до навчальної діяльності; навчальних можливостей здобувачів; їх пізнавальної активності; здібностей до оволодіння конкретними знаннями, вміннями, індивідуальних нахилів; від рівня, сили, інтенсивності, особливостей мислення здобувачів; їх працездатності; рівня сформованості навичок і умінь ; кількості повторення матеріалу тощо.

Соціологічні закономірності залежать від розвитку усіх інших індивідів, з якими має контакт здобувач; від обсягу та інтенсивності пізнавальних контактів; інтенсивності взаємонавчання; престижу здобувача в групі (а це, у свою чергу, залежить від ролі й позиції здобувача, його академічних успіхів і досягнень, індивідуальних якостей); від якості спілкування викладача зі здобувачами. **Завжди пам'ятаємо: дидактогенія (грубе ставлення викладача до здобувачів) веде до зниження ефективності навчання академічної групи в цілому й кожного здобувача зокрема.**

Організаційні закономірності залежать від організації, ставлення здобувачів до навчальної праці та своїх обов'язків; працездатності здобувача та викладача; стану здоров'я здобувача та викладача; статі, віку, пори року, дня тижня, часу доби тощо.

Принципи основних вимог до діяльності викладача:

1. **Дидактичні принципи** – це вихідні положення, які визначають зміст, організаційні форми, методи навчального процесу відповідно до загальних законів і закономірностей навчання.

2. **Принципи спрямованості навчання на реалізацію мети освіти.** Навчання обумовлене потребами суспільства у всебічному і гармонійному розвитку особистості. У психології та педагогіці аргументовано доведена закономірна єдність навчання, розвитку і виховання. Практична реалізація цих принципів спрямованості навчання здійснюється шляхом дотримання окремих **правил навчання**:
- «**чітке розуміння цілей і завдань майбутньої роботи – необхідна умова спрямованості та логіки навчання**», покажіть, доведіть здобувачам важливість навчання, розкрийте перспективи.
 - «**Навчайте так, щоб студент розумів, чому, що і як потрібно робити, і ніколи механічно не виконував навчальних дій, попередньо їх не усвідомивши**».
3. **Принцип науковості** вимагає ознайомлення здобувачів вищої освіти з об'єктивними науковими фактами, законами, теоріями, поняттями. Принцип науковості стверджує, що світ можна пізнавати; людські знання, перевірені практикою, дають об'єктивну картину розвитку світу; науковість навчання забезпечується передусім змістом вузівської освіти; науковість навчання залежить від відповідності навчальних планів і програм рівню соціального і наукового прогресу, підкріплення набутих знань практикою, міжпредметних зв'язків. **Правила реалізації принципу науковості**:
1. **Впровадження у навчання найновіших досягнень педагогіки, психології, методики, передового педагогічного досвіду.**
 2. **Розкриття логіки навчальної компоненти з метою забезпечення підґрунтя для засвоєння нових наукових понять.**
 3. **Ознайомлення здобувачів з новими досягненнями в історичній науці.**
 4. **Застосування найновішої наукової термінології.**
 5. **Послідовна реалізація вимог історизму в навчанні.**
 6. **Організація дискусій навколо спірних наукових проблем.**
4. **Принцип зв'язку теорії з практикою** вимагає від здобувачів розуміння значення теорії в житті та застосування теоретичних знань для виконання практичних завдань. **Правила практичної реалізації цього принципу**:
- **Не повинно бути жодного заняття, на яких би здобувач не дізнавався життєвого значення своєї праці.**
 - **Проблемно-пошукові і дослідницькі завдання – кращий засіб зв'язку теорії з практикою.**
 - **У навчанні важливо використовувати приклади з суспільної діяльності здобувачів, їх дослідницької діяльності тощо.**
5. **Принцип доступності** передбачає відповідність змісту, характеру і обсягу навчального матеріалу рівню підготовки здобувачів. **Правила принципу доступності навчання**
- **«Від відомого до невідомого, від простого до складного» (Я. Коменський).**
 - **Навчаючи, виходимо з рівня підготовки здобувача. Важливо враховувати життєвий досвід здобувачів, інтереси, особливості розвитку.**
 - **Доступність навчального матеріалу залежить від методів його викладу викладачем.**
 - **Не треба зловживати довгими монологіями. Треба пам'ятати, що певну частину матеріалу здобувачі спроможні зрозуміти самі.**
 - **Головну увагу варто приділити управлінню пізнавальної діяльності здобувачів: «поганий викладач повідомляє істину, залишаючи її недоступною для розуміння, хороший – вчить її знаходити».**
6. **Принцип наочності** навчання вимагає залучення до сприймання всіх органів чуття здобувача. У сучасній дидактиці наочність включає сприймання через зорові, моторні, тактильні чуття. **Правила застосування принципу наочності**:

- «Золоте правило навчаючих: усе, що лише можна, представляти для сприймання почуттями: видиме – зором, почуте – слухом, запахи – нюхом тощо» (Я Коменський).
- Науково обгрунтовано застосовуємо сучасні засоби наочності: навчальне телебачення, відеозапис, кодослайди, поліекранну проекцію та ін.
- Використовуємо наочність не лише для ілюстрації, а й у ролі а й у ролі самостійного джерела історичних знань.
- Виховуємо увагу, спостережливість, культуру мислення, конструктивну творчість здобувачів вищої освіти.

7. Принцип систематичності і послідовності передбачає формування знань, умінь, навичок системно та у взаємозв'язку із знаннями, які вже мають здобувачі. Реалізації принципу систематичності і послідовності сприяє використання внутрішньокурскових та міжпредметних зв'язків. **Правила навчання та реалізації цього принципу:**

- Не порушуйте систему як за змістом, так й за способами навчання.
- Наприкінці розділу, курсу обов'язково узагальнюйте і систематизуйте вивчений матеріал.
- Вимагайте від здобувачів засвоєння системи знань, умінь, навичок з кожного розділу і з усієї навчальної програми.

8. Принцип міцності вимагає, щоб знання, уміння, навички, світоглядні переконання були осмислені, цей принцип відкидає механічне заучування матеріалу. **Правила цього принципу:**

- «Ніщо не слід змушувати вивчати напам'ять, крім того, що добре сприйнято розумом» (Я. Коменський).
- Не слід повторювати вивчене за схемою безпосереднього вивчення: дайте здобувачам можливість розглянути навчальний матеріал з різних точок зору.
- Закріплюємо знання за логічно цілісними структурами.
- Застосовуємо сучасні засоби та методи контролю.
- Привчаємо здобувачів контролювати процес і результати власної праці.

1.3. Методичні рекомендації до підготовки конспектів лекцій, семінарських занять, організації самостійної, науково-дослідної роботи здобувачів під час вивчення історії. Контроль і оцінювання знань. Технології дистанційного навчання історії.

Методи і засоби навчання у вищій школі

Методи навчання у вищій школі суттєво відрізняються від методів шкільного навчання: методи спрямовані не лише на передавання і сприймання знань, а й на проникнення у процес розвитку науки, розкриття її методологічних основ.

Метод навчання -спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності професорсько-викладацького складу та здобувачів вищої освіти, спрямованої на досягнення поставлених ВНЗ цілей.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ слід відрізняти від МЕТОДІВ УЧІННЯ.

Метод учіння – спосіб пізнавальної діяльності здобувачів, зорієнтований на творче оволодіння знаннями, уміннями, навичками та вироблення світоглядних переконань на заняттях і під час виконання самостійної роботи.

Метод навчання тісно пов'язаний з прийомом навчання: прийом навчання є деталлю методу.

У дидактиці існують різні підходи щодо класифікації методів навчання.

Розрізняють методи навчання за:

- джерелами передавання і характером сприймання інформації (словесні, наочні, практичні);
- за характером пізнавальної діяльності (пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, дослідницькі, частково-пошукові);
- за основними дидактичними завданнями (методи оволодіння знаннями, методи формування умінь і навичок, застосування здобутих знань, умінь і навичок);
- за бінарною класифікацією виділяють: методи викладання (інформаційно-повідомлювальний, пояснювальний, інструктивно-практичний, пояснювально-спонукальний); методи учіння (виконавчий, репродуктивний, продуктивно-практичний, частково-пошуковий, пошуковий).

Класифікація методів за дослідником Ю. Бабанським:

1. **Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності** – це пояснення, інструктаж, розповідь, лекція, бесіда, робота з підручником, ілюстрування, демонстрування, лабораторні, практичні, дослідні роботи.
2. **Методи стимулювання навчальної діяльності** – це навчальна дискусія, забезпечення успіху в навчанні, пізнавальні ігри, створення ситуації інтересу в процесі викладання, створення ситуації новизни, опора на життєвий досвід здобувача, стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні.
3. **Методи контролю і самоконтролю у навчанні** – це усний, письмовий, тестовий, графічний, програмований, самоконтроль і самооцінка у навчанні.

Кожен викладач у своїй роботі використовує також інші методи навчально-пізнавальної діяльності. Серед таких є *індукція, дедуція, методи аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, конкретизації, виділення головного.*

(Про наукові методи та їх зміст читайте : «Методичні поради до написання курсових (бакалаврських, магістерських) і кваліфікаційних магістерських робіт з історії» / Укладачі: професор, д.і.н. Валентина ШАЙКАН; доцент, к.п.н. Марина ВОЛКОВА; доцент, к. філолог. н. Олена Гончаренко; доцент, к.і.н. Роман Шляхтич; магістр з історії, магістр з релігієзнавства, асистент Павло ГРИГОРАШ. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2025. 95 с.

Посилання в репозитарії ДУЕТ: <https://dspace.duet.edu.ua/handle/123456789/966>).

При використанні ІНДУКЦІЇ засвоєння знань здійснюється шляхом переходу від одного до загального. ДЕДУКЦІЯ передбачає перехід від загального до конкретного у процесі засвоєння знань.

ВИДИ НАВЧАННЯ як характер взаємодії викладача й здобувачів вищої освіти:

- Вид систематичного навчання як метод відшукування істини шляхом постановки навідних питань (або «метод сократівської бесіди»).
- Пояснювальне навчання (розвиває пам'ять, спостереження, мислення).
- Пояснювально-ілюстративне навчання (інформація, узагальнення, засвоєння понять, законів, умінь, навичок).

- **Проблемне навчання** (потребує роздумів над проблемою, викликає пізнавальний інтерес, спирається на попередній досвід здобувачів).
- **Програмоване навчання** як також один із різновидів репродуктивного підходу до навчання, передбачає використання спеціальних навчальних програм (використовують спеціальні програмовані підручники і навчальні машини, матеріал викладають в лінійній або розгалуженій системах малими частками, нескладні для засвоєння). **НЕДОЛІК ТАКОГО НАВЧАННЯ:** програмоване навчання може звести роль викладача до інструктора, збіднює можливості розвитку творчості й учнів, й здобувачів.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: лекції, практичні заняття (семінари, практикуми, лабораторні), самостійна робота здобувачів під контролем викладача, науково-дослідна робота здобувачів, виробнича практика та ін.

ЛЕКЦІЇ, МЕТОДИКА ЇХ ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ

Лекція (лат. *Lectio* - читання) – логічно завершений, науково обґрунтований, послідовний, систематизований виклад наукового або науково-методичного питання, певної теми; лекція, як правило, супроводжується певною наочністю.

Структура лекції: вступна частина, основний зміст, узагальнення, підсумкові висновки.

План лекції: Назва теми. План для здобувачів. Виклад матеріалу за логічною послідовністю (планом для здобувачів). Підсумки. Рекомендовані історичні та інші джерела та список літератури. Наприкінці лекції викладач відповідає на запитання здобувачів.

Функції лекції:

інформаційна (здобувачам передається історична інформація); орієнтовна (здобувачам рекомендують історичні джерела та літературу; розкривають наукові теорії та ідеї); роз'яснювальна (здобувачам розкривають історичні поняття); систематизуюча (здобувачам розкривають місце та значення певної теми серед структури знань з навчальної компоненти); стимулююча (пробудження інтересу до теми, проблеми); переконувальна (з метою формування у здобувачів наукових поглядів і переконань, викладач наводить аргументи та логічно доводить спроможність і правдивість історичної інформації); виховна і розвивальна (викладач доводить значення історичних явищ, фактів, процесів згідно певної теми; спрямовує матеріал так, щоб розвивати мислення, увагу, пам'ять та інші пізнавальні здібності здобувачів).

Класифікація видів лекції (за критеріями):

1. За дидактичними завданнями лекції поділять на:

- **Вступні** (розкривають основні завдання курсу, методи їх розв'язання, зміст навчальної компоненти).
- **Тематичні** (розкривають певну тему навчальної компоненти).
- **Настановчі** (такі лекції читають, переважно, для здобувачів заочної форми навчання, головна мета викладача – спрямувати самостійну роботу здобувачів).
- **Оглядові** (для систематизації набутих здобувачами знань, узагальнення матеріалу).
- **Завершальні** (підбивають підсумки вивченого матеріалу з навчальної компоненти).

2. За способом викладу навчального матеріалу лекції поділяють на:

- **Інформаційні** (отримують готову інформацію, яку необхідно запам'ятати).
- **Проблемні** (активні методи навчання сприяють розвитку теоретичного мислення, пізнавального інтересу до навчальної компоненти та забезпечують професійну мотивацію; здобувачів спонукають до пошуків розв'язання певної проблеми).
- **Бінарна (-ні)** – складається з двох частин: перша частина – це лекція, а друга - лекція-дискурс як розвиток проблемного викладу матеріалу у діалозі двох викладачів – представників двох різних наукових шкіл, теоретиком і практиком тощо. Підготовка бінарної лекції передбачає попереднє

обговорення теоретичних питань її учасниками, їх інтелектуальну і особистісну сумісність; володіння розвинутими комунікативними вміннями; наявність швидкої реакції і здатність до імпровізації.

- **Лекція-візуалізація** (від лат. *Visualis* - зоровий) – викладач використовує наочність – демонстраційні матеріали з метою доповнення словесної інформації, використовуються технічні засоби. У візуальній лекції важливі логіка, ритм подачі матеріалу, його дозування, майстерність, стиль спілкування викладача з аудиторією.
- **Лекція із заздалегідь запланованими помилками** – передбачається визначення кількості типових помилок змістового або методичного характеру. Список помилок викладач дає студентам на початку лекції. Здобувачі впродовж лекції фіксують ці помилки. На розбір помилок відводиться 10-15 хвилин. Мета лекції – лекція виконує функції стимулювання, контролю та діагностики.
- **Лекція прес-конференції** – викладач пропонує здобувачам протягом 2-3 хвилин письмово сформулювати запитання з названої теми, а потім під час розкриття теми відповідати на ці запитання. Як правило, запитання ставляться на початку лекції з метою виявлення кола інтересів здобувачів, а в середині – для залучення здобувачів до вузлових моментів курсу і систематизації знань; у кінці лекції – для визначення перспектив використання змісту засвоєного матеріалу.

Вимоги до лекції:

1. Доведення до здобувачів мети лекції і належне її мотивування.
2. Доступність і науковість викладу.
3. Включення механізму зворотного зв'язку.
4. Повторення важливих теоретичних положень.
5. Завершення кожного питання лекції підсумком і мотивованим переходом до наступного питання.
6. Здатність змусити себе слухати.
7. Емоційність викладу досягається чіткою, образною, інтонованою мовою викладача.
8. Налагодження живого контакту з аудиторією.
9. Створення проблемних ситуацій.

Методика підготовки і проведення практичного заняття (практикумів)

Практичне заняття (від грец. *Prakticos* – діяльний) – форма навчального заняття, за якої викладач організує розгляд здобувачами вищої освіти теоретичних положень історичної компоненти, формує вміння і навички їх практичного застосування. Основні функції практичних занять за І. Кобиляцьким є: поглиблення знань, здобутих на лекціях; уточнення відомостей, отриманих в процесі самостійної роботи; формування практичних умінь та навичок аналізу, узагальнень, оцінювання певних історичних фактів, явищ, подій тощо.

ФОРМИ проведення практичних занять:

- **Фронтальна форма** (після викладення теоретичних питань на лекції, здобувачі виконують одночасно одну практичну роботу).
- **Індивідуальна форма** (здобувачі академічної групи, поділені на підгрупи, виконують різні за тематикою, змістом, планом практичні роботи).

Семінарське заняття у ЗВО

Семінарське заняття (лат. Seminarium – розсадник) – вид навчальних практичних занять, який передбачає самостійне вивчення здобувачами попередньо запропонованих викладачем запитань з теми лекційного курсу, переліку самостійних завдань з наочним оформленням матеріалу у вигляді есе, реферату, доповіді, повідомлення, конспектування історичних джерел тощо.

Функції семінарських занять (за А. Боднаром):

- Поєднання лекційної форми навчання із систематичною роботою здобувачів, їх теоретичної підготовки з практичною.
- Систематичний контроль роботи здобувачів, перевірка їх знань, умінь, навичок з окремих тем навчальної компоненти.
- Навчання здобувачів творчо працювати з підручниками, посібниками, історичними джерелами, реферувати їх, готувати есе, доповіді, повідомлення з окремих питань, виступати з ними перед здобувачами академічної групи, курсу.
- Розвиток творчого професійного мислення, умінь і навичок розумової праці.
- Формування у здобувачів інтересу до науково-дослідної роботи в галузі історичної науки, залучення здобувачів до досліджень, які здійснює кафедра, до роботи в проблемних групах і гуртках.

Семінарські заняття розподіляють на заняття (за С. Зінов'євим):

- семінарські заняття з поглибленим вивченням певного навчального курсу;
- семінарські заняття з ґрунтовним опрацюванням окремих найважливіших тем курсу;
- семінарські заняття дослідницького характеру, ще не пов'язані своєю тематикою з лекціями і передбачають поглиблене розроблення окремих проблем історичної науки.

ВИОКРЕМЛЯЮТЬ ПРОСЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ (підготовчі) і СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ.

Просемінар – перехідна форма організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів через практичні і лабораторні заняття, в структурі яких є окремі компоненти семінарської роботи, до вищої форми – власне семінарів. **ГОЛОВНИМ ЗАВДАННЯМ ПРОСЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ** є вироблення у здобувачів вміння виконувати різноманітні практичні роботи (працювати з підручником, історичними джерелами, реферувати літературу, складати тези, писати есе), тобто, просемінари як своєрідні практикуми.

Семінарське заняття та його види: розгорнута бесіда, доповідь (повідомлення), обговорення рефератів, творчих робіт, есе, коментоване читання, розв'язування завдань; диспут; конференція; семінар – «мозковий штурм» (мета семінару – зініціювати максимум ідей для розв'язання історичної проблеми. Викладач формулює проблему у формі запитання. Обговорення починається з виступу здобувача, який за кілька хвилин має запропонувати власний спосіб розв'язання проблеми. Запропоновані здобувачем ідеї, в обмежений час, обмірковуються усіма учасниками семінару. Далі наступний здобувач пропонує іншу ідею або розвиває попередню. Критика

запропонованих ідей полягає у визначенні значущості пропозицій, реальності запропонованих способів вирішення проблеми.

ЯКІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ІСТОРИЧНИХ КОМПОНЕНТ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД РІВНЯ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ, ЕФЕКТИВНІСТЬ СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ ЗНАЧНОЮ МІРОЮ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА, що передбачає опрацювання літератури, рекомендованої здобувачам; ретельне продумування додаткових запитань здобувачам, вступного і заключного слова з окремих питань і теми загалом.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ, МЕТОДИКА ЙОГО ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ

Лабораторне заняття та його основні завдання – форма навчального заняття, за якої здобувач під керівництвом викладача проводить дослідження історичного джерела з метою підтвердження окремих теоретичних положень певної навчальної компоненти, набуває професійних практичних навичок; **мета лабораторних занять** – поглиблення та уточнення знань, здобутих на лекціях і в процесі самостійної роботи; формування умінь аналізу історичних джерел, набуття навичок складання необхідної у майбутній професійній діяльності документації (календарно-тематичне планування, плани-конспекти занять тощо).

ФАКУЛЬТАТИВИ, СПЕЦКУРСИ І СПЕЦСЕМІНАРИ ЯК ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Факультатив (франц. Facultative – необов'язковий, від лат. Facultas – можливість, здатність) – навчальний компонент, курс, що вивчається здобувачами вищого навчального закладу за бажанням з метою поглиблення й розширення наукових і прикладних знань.

У ВНЗ найпоширенішими є чотири типи факультативних курсів:

- курси, які поглиблюють програмовий матеріал, що вивчається на аудиторних заняттях;
- факультативи, зорієнтовані на практичне застосування знань;
- позапрограмові факультативні курси;
- факультативи, що носять міжпредметний характер.

Спецкурс – це курс, який вивчається здобувачами на старших курсах з метою оволодіння вузькоспеціалізованими, новітніми розробками в галузі історичних знань, формування актуальних для певної спеціалізації умінь і навичок.

Спецсемінар – курс, що вивчається здобувачами на старших курсах в межах вузької спеціалізації і передбачає оволодіння спеціальними засобами професійної діяльності в обраній для спеціалізації галузі науки або практики. **Важливим завданням спецсемінару є вироблення у здобувачів вміння готувати наукові доповіді і рецензії, об'єктивно аналізувати роботи інших здобувачів, індивідуально і колективно обговорювати матеріал.**

ІНДИВІДУАЛЬНІ ТА ГРУПОВІ КОНСУЛЬТАЦІЇ

У ВНЗ розрізняють **групові та індивідуальні консультації**.

Групові консультації поділяються на три види: **ввідні, тематичні, передекзаменаційні.**

Ввідні консультації – детальне ознайомлення здобувачів зі специфікою роботи з даного навчального курсу (навчальної компоненти), в студентському гуртку або проблемній групі.

Групові тематичні консультації проводяться у позааудиторний час за найбільш складними темами, вузловими проблемами навчального курсу. Тематична спрямованість консультацій формується з урахуванням потреб здобувачів на основі результатів попередніх контрольних перевірок, які виявили слабкі місця в знаннях здобувачів.

Індивідуальні консультації включають **консультації-співбесіди, консультації-відпрацювання**, на які запрошуються здобувачі, що пропустили розділи або теми навчального курсу.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ (СТУДЕНТІВ) (НДРС)

Напрямки науково-дослідної роботи здобувачів вищого навчального закладу:

- науково-організаційні заходи (конференції, конкурси, олімпіади тощо);
- науково-дослідна робота, що здійснюється поза навчальним процесом у наукових гуртках, проблемних групах тощо;
- науково-дослідна робота як невід'ємний елемент навчального процесу, що є складовою навчальних планів, навчальних програм і є обов'язковою для всіх здобувачів вищої освіти.

Навчальна науково-дослідна робота та її форми: це написання есе, рефератів з певної теми навчальних компонент соціально-гуманітарного циклу, фундаментальних і професійно орієнтованих, спеціальних навчальних компонент тощо; це виконання лабораторних, семінарських, самостійних завдань, контрольних робіт з елементами проблемного пошуку; це виконання нетипових завдань дослідницького характеру під час практики та індивідуальних завдань; це участь у написанні методичних матеріалів з використанням дослідницьких методів як анкетування, спостереження, бесіди тощо; це підготовка і захист курсових і дипломних робіт, пов'язаних з проблематикою досліджень кафедр.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ): вид позааудиторної індивідуальної роботи історика-здобувача навчального чи навчально-дослідного характеру, який виконується в процесі вивчення певної навчальної компоненти. ІНДЗ спрямовані на самостійне вивчення частини програмованого матеріалу, систематизацію, узагальнення, практичне застосування знань здобувача з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Особливе значення має підготовка курсових робіт і дипломної роботи, під час яких здобувач спочатку здійснює перші спроби до самостійної наукової творчості, вчиться працювати з науковою літературою, набуває навичок критичного добору та аналізу історичної інформації; під час написання дипломної роботи здобувач поглиблює теоретичні знання, глибше вивчає обрану тему, завдяки аналізу історичних джерел та літератури; здобувач використовує власний практичний досвід.

Дипломна робота є підсумком навчальної та науково-практичної діяльності здобувача-історика першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за період навчання у ВНЗ. Дипломна робота – це комплексна форма контролю досягнутого здобувачем кваліфікаційного рівня, яка відповідає професіограмі фахівця певного профілю.

Магістерська робота – це завершене самостійне історичне дослідження, у якому здобувачем висунуті для публічного захисту наукові положення та підтверджують достатній науково-теоретичний і науково-практичний рівень здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти, уміння творчо використовувати сучасні методи досліджень.

До НДРС відносять реферати за темами практичних занять, але за умови, що здобувач під час написання реферату використав кілька десятків історичних джерел, наукових статей, монографічних праць.

Науково-дослідна робота здобувачів поза навчальним процесом є одним з найважливіших засобів формування висококваліфікованого спеціаліста. Вона передбачає участь у роботі предметних наукових гуртків, проблемних груп, проблемних студентських лабораторій. Члени гуртків, лабораторій і груп працюють за певним науковим напрямком під керівництвом викладача, готуються до участі у різних наукових заходах – конференцій, олімпіад, конкурсів. Як правило, об'єктом наукового дослідження здобувачів може бути проблема, якою займається науковий керівник цієї проблемної групи або наукового гуртка.

САМОСТІЙНА НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ
як різноманітні види індивідуальної і колективної діяльності здобувачів, які здійснюються здобувачами під час навчальних занять, у позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі. Знання можна вважати надбанням здобувача тільки за умови, що **ЗДОБУВАЧ ПРИКЛАВ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ЗНАНЬ СВОЇ РОЗУМОВІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗУСИЛЛЯ.**

Класифікація самостійної роботи здобувачів за видами та різними критеріями:

1. З огляду на місце і час проведення, характер керівництва нею з боку викладача та спосіб здійснення контролю за її результатами, **ВИОКРЕМЛЮЮТЬ:**
 - самостійну роботу здобувачів на аудиторних заняттях;
 - позааудиторну самостійну роботу здобувача;
 - самостійну роботу здобувачів під контролем викладача (індивідуальні заняття з викладачем);
2. За рівнем обов'язковості виокремлюють (за Володимиром Буряком):
 - обов'язкову, що передбачена навчальними планами і робочими програмами – це домашні самостійні завдання, написання і захист курсових і дипломних робіт; всі види завдань, які здобувачі виконують під час практик;
 - бажану – наукова і дослідницька робота здобувачів, що полягає у самостійному проведенні досліджень, збиранні наукової інформації, її аналізі (аудиторні потокові та групові заняття, участь у роботі НСТ (Наукового студентського товариства), це й гуртки, конференції, підготовка есе, рефератів, доповідей, тез, статей тощо;
 - добровільну – робота в позааудиторний час, участь у внутрікафедральних, міжкафедральних, міжфакультетських, міжвузівських, всеукраїнських олімпіадах, конкурсах, вікторинах.
3. За видами діяльності виділяють:
 - навчально-пізнавальну (через мислення, аналіз, синтез тощо);
 - професійну (певні конкретні дії здобувача, що їх виконують фахівці на виробництві);
 - самостійну роботу середнього рівня (до самостійних дій здобувача спонукає викладач, допомагаючи йому практично і постійно контролюючи виконання);
 - самостійну роботу середнього рівня (до самостійних дій здобувача хоч й спонукає викладач, здобувач працює самостійно, контролюючи самого себе);
 - високого рівня (виконання завдання організовує і контролює сам здобувач).

Види випереджувальних завдань (за І. Трубавіної):

ці завдання спрямовані на повне або часткове самостійне оволодіння історичним матеріалом до його вивчення за програмою, а також підготовку до його засвоєння на заняттях:

- за характером навчально-пізнавальної діяльності (репродуктивні – дії за готовим зразком); частково-пошукові (дії за загальним орієнтиром, складеним напівсамостійно); творчі (здобувач діє у новій ситуації);
- за часом виконання: короткочасні (1-2 дні), середні з тривалістю (до 2-х тижнів); довготривалі (до 2-х місяців);
- за обсягом: дрібні (вимагають вивчення окремого питання теми); середні (декількох питань або невеликої теми); великі (велика тема, розділ, курс);
- за прийомами розумової діяльності: зорієнтовані на порівняння, аналогію, пояснення зв'язків між причиною та наслідками, доказ, узагальнення та конкретизацію тощо;
- для індивідуальної і групової роботи.

ДІАГНОСТИКА НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

Головна мета контролю знань – визначення якості здобувачами навчального матеріалу, ступеня відповідності умінь і навичок цілям і завданням навчальної компоненти.

Складовими контролю за навчальною діяльністю здобувачів-істориків є:

- перевірка (виявлення рівня знань, умінь і навичок); оцінювання (вимірювання рівня знань, умінь і навичок); облік (фіксація результатів у вигляді оцінок у журналі, заліковій книжці, екзаменаційній відомості).

Функції контролю: освітня (навчальна), діагностична, стимулююча, розвивальна, управлінська (прогностично-методична), виховна, оцінювальна, самооцінювальна.

Види контролю знань:

- міжсесійний контроль;
- попередня перевірка;
- поточна перевірка;
- тематична перевірка;
- підсумковий контроль (семестровий підсумковий контроль і державна атестація).

Методи контролю:

- усний контроль (усне опитування);
- письмовий контроль (у письмовій формі);
- тестовий контроль;
- графічний контроль (діаграми, схеми, таблиці, контурні карти тощо);
- програмований контроль (за допомогою автоматизованих засобів);
- практична перевірка (на заняттях).

Форми контролю:

- індивідуальна перевірка;
- фронтальна перевірка (контроль знань за кількома темами лекційного курсу);
- заліки;
- іспити;
- курсові роботи;
- дипломна робота;
- Державні іспити.

Оцінювання знань (треба див. Силабус й розділи з оцінювання навчальних здобутків здобувачів з вітчизняною шкалою та шкалою ECTS)/

1.4. Компетентності

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері історії та археології.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність працювати автономно.

ЗК03. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК04. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК05. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК06. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК07. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК08. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК09. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.

СК02. Здатність здійснювати історичні, археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі, використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.

СК03. Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.

СК04. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

СК05. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти.

СК06. Здатність здійснювати експертний аналіз в предметній області.

СК07. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах фахової передвищої та вищої освіти, наукових установах.

СК08. Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями.

СК09. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології.

СК10. Усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики.

Освітньо-професійна програма «ІСТОРІЯ»:

СК 11. Здатність до пошуку ефективних шляхів формування історико-філософської, правової, економічної, індивідуальної та суспільної свідомості студентської та учнівської молоді, які, в цілому, визначають місце людини у плині часу від минулого через сучасне до майбутнього.

СК 12. Здатність до розуміння спільного минулого та адекватного усвідомлення своєї причетності до нього як одного із факторів творення нації й української також, які впливають на формування особистості та загальнолюдської моралі.

СК 13. Здатність до подальшого самостійного формування та розвитку ключових компетентностей, необхідних для успішної життєдіяльності кожної сучасної людини: вільне володіння державною мовою, спілкування іноземними мовами, інноваційність, екологічна, інформаційно-комунікаційна, культуральна, громадянські, соціальні компетентності, а також підприємливість та фінансова грамотність, які пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей тощо.

СК 14. Здатність до участі в обговоренні гострих проблем, до наукового дискурсу історії української державності, українського та міжнародного права, розуміння діалектики миру і війни, коренів інституції війни, співвідношення націй і політичних режимів, розуміння складових успіху Західної цивілізації та історичні особливості Східної.

СК 15. Здатність визначати рівень об'єктивності та достовірності історичних джерел з вивчення дискусійних проблем історії, використовуючи маловідомі та невідомі архівні документи, музейні експозиції, сучасну наукову літературу, з метою формування критичного мислення у сфері історичних знань.

Програмні результати навчання (ПР):

ПР01. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.

ПР02. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології.

ПР03. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів.

ПР04. Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі, для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проєктів.

ПР05. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.

ПР06. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання.

ПР07. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПР08. Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.

ПР09. Здійснювати викладацьку діяльність у закладах вищої освіти на основі сучасних освітніх технологій, а також принципів і практик європейських країн.

Освітньо-професійна програма «ІСТОРІЯ»:

ПР 10. Набуття знань і умінь науково-пошукової, історико-краєзнавчої, навчально-педагогічної роботи, орієнтованих на актуальні напрями, в рамках яких можлива фундаментальна професійна та майбутня наукова кар'єра здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти.

ПР 11. Розуміти причини виникнення війн в історії людства, протистояння демократії і тоталітаризму, розуміння справедливого миру самостійних держав як миру «балансу сил», а імперсько-гегемоністського «миру» як «багатомільйонних жертв і колосальних ресурсних втрат».

ПР 12. Вміти неупереджено та об'єктивно висвітлювати складні теми у підручниках з історії, які обговорюються у сучасному українському суспільстві довкола проблем етнічної історії, литовсько-польської доби українських земель, проблем міжвоєнного часу та Другої світової війни, сучасної гібридної російсько-української війни як війни за Розуми, ідентичності і цінності.

ПР 13. Розуміти причини виникнення, вміти порівнювати та ідентифікувати сучасні прояви негативних соціально-психологічних явищ-феноменів та передбачати їх наслідки і виклики для сучасної України; розуміти природу поведінки, діяльності та вчинків делінквентних і «маргінальних» особистостей у сучасній гібридній російсько-українській війні.

ПР 14. Популяризувати загальновизнані та науково обґрунтовані знання з історії з метою зняття гостроти і заідеологізованості дискусій у суспільстві довкола історичних проблем.

Проведення переддипломної практики здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня – магістрантів з історії, забезпечено супровідними матеріалами, а саме: силабусом, інструктивно-методичними матеріалами, переліком конкретних завдань щодо змісту етапів практики, оформлення звітної документації, критеріями оцінювання, що дозволяють студентам впевнено й успішно виконувати цей вид діяльності.

Програма практики здобувачів входить до комплексу основних навчально-методичних документів, які реалізують завдання освітньо-професійної програми підготовки і освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівців за напрямом освіти та відповідають їх змісту щодо практичних знань і навичок.

Програма практики здобувачів ДУЕТу є основним навчально-методичним документом, на підставі якого розробляються інші методичні документи.

2. Вимоги до організації і проведення практики (структура практичної підготовки у підрозділі: вид практики, термін проходження, кількість кредитів-годин).

2.1. Організація практики.

Вид та обсяг практики відображається відповідно в навчальному плані і графіку навчального процесу.

Таблиця 1.

Структура практичної підготовки

Код освітньої компоненти	Компоненти Освітньої програми	Кількість кредитів ECTS	Форма контролю	Опис, мета
ОК 3.2	Переддипломна практика	12 (360 годин)	залік	<i>Мета</i> – набуття під час практичної діяльності професійних вмінь та формування компетентностей та програмних результатів навчання для роботи викладача історії у вищому навчальному закладі.

Таблиця 2.

Графік практичної підготовки денна, заочна форми навчання

Курс	Семестр	Вид практики	Тривалість	База практики	Відповідальний підрозділ
2	III	Переддипломна практика у ЗВО	12 тижнів (360 годин): Від 28.09 до 21.XI.	Вищий навчальний заклад	Навчально-науковий юридичний інститут, кафедра соціально-гуманітарних наук Державного університету економіки і технологій

Види завдань/робіт, критерії оцінювання та порядок нарахування балів з практики висвітлюється в робочій програмі практики (Силабусі). Види завдань/робіт, критерії оцінювання та порядок нарахування балів з практики висвітлюється в програмі/силабусі практики.

2.2 Організація проведення практичної підготовки здобувачів.

Практична підготовка може здійснюватися за такими формами проходження практики:

- **очна основна форма** проходження практики, що передбачає безпосереднє перебування здобувачів на базі практики, розташованої в Україні чи за кордоном, протягом встановленого терміну практики;

- **онлайн (дистанційна)** – під час дії карантинних обмежень (застосування протиепідемічних заходів), надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру тощо, для забезпечення безперервності навчання, освітній процес в Університеті за рішенням Вченої ради може організовуватися у спосіб, за якого окремі теми освітніх компонент частиною здобувачів можуть опановуватися очно, іншою частиною – *дистанційно*.

Під час надзвичайних обставин університет може організовувати освітній процес із використанням технологій дистанційного навчання за допомогою різноманітних технічних засобів комунікації, доступних для учасників освітнього процесу. Офіційними є канали зв'язку зі здобувачами та керівниками практик: Viber, GoogleClassroom, Zoom, Skype, WhatsApp, електронна пошта, тощо. Це спростить передачу завдань та допоможе підтримати зв'язок зі здобувачами, а здобувачам вищої освіти допоможе підтримати зв'язок як з керівником практики від кафедри, так і з керівником практики від установи освіти.

Організація та здійснення навчання за дистанційною формою регламентується наступними документами: Закон України «Про освіту», наказ МОН України від 25.04.2013 № 466 (зі змінами) «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», Положення про проходження практики здобувачами вищої освіти у Державному університеті економіки і технологій (нова редакція) (наказ №101 від 29.06.2023р).

В умовах дистанційного проходження практики, зміст завдань не змінюється. Залікові заходи проводяться у вигляді онлайн занять. Керівники практик від навчального закладу налагоджують дистанційний зв'язок з керівниками баз практик на підприємствах, обговорюють і затверджують перелік завдань, які можуть бути виконані здобувачами дистанційно.

За підсумками дистанційного проходження практики, здобувачі повинні виконати всі завдання, оформити та дистанційно здати звіт з проходження практики. Звіт з практики є результативною формою практики.

Щоденник практики ведеться в електронному вигляді з подальшим його пред'явленням у друкованому вигляді.

- **змішана форма** – форма, яка передбачає виконання частини завдань, передбачених програмою практики, в очному форматі, іншу частину – дистанційно.

Документальне забезпечення практичної підготовки включає:

- Договори про проходження практики;
- Службова документація від кафедри соціально-гуманітарних наук;
- Наказ про проходження практики;
- Службова документація про терміни проведення контрольного заходу та призначення комісії для його проведення;

- Розпорядження першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи про проведення контрольного заходу щодо практики;

- Звіт Навчально-наукового юридичного інституту про проходження здобувачами практики.

Контроль за організацію та проведення практичної підготовки здобувачів в інституті ДУЕТ здійснюють:

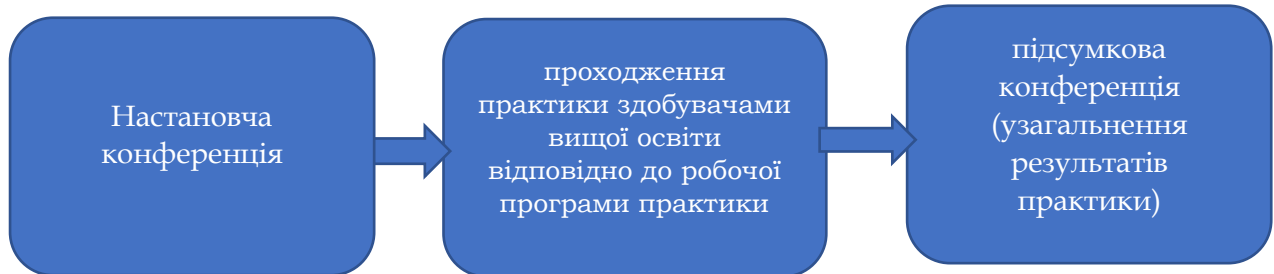
- директор Навчально-наукового юридичного інституту;
- завідувач кафедри соціально-гуманітарних наук;;

- керівник практики від кафедри СГН (відповідальна особа за проведення практики).

Відповідальність за виконання програми практики покладено на:

- керівника/керівників практики від університету (за якими закріплені здобувачі відповідного виду практики);
- керівника практики від бази практики.

Переддипломна практика у ЗВО включає три етапи

На першому етапі практики проводиться інструкційна конференція, на якій:

- завідувач кафедри та керівники розкривають мету та основні завдання практики, знайомлять здобувачів з базами практики, порядком проходження практики, видами робіт, порядком оцінювання, оформлення звітної документації та процедурою контрольного заходу.

На початку практики здобувачі вищої освіти повинні отримати інструктаж з охорони праці в галузі, ознайомитися з правилами внутрішнього трудового розпорядку установи (підприємства), порядком отримання документації та матеріалів.

3. Керівництво практикою

3.1 Керівництво практикою від Університету

Відповідальність за організацію практики, її проведення і контроль покладається на завідувача кафедри соціально-гуманітарних наук Університету.

Завідувач кафедри і відповідальний за організацію і проведення практики на кафедрі:

- здійснюють організаційне керівництво практикою здобувачів вищої освіти і контроль за її проведенням;
- організують практику здобувачів вищої освіти на кафедрі відповідно до Положення про проходження практики здобувачами вищої освіти у Державному університеті економіки і технологій;
- призначають з числа досвідчених викладачів кафедри керівників практики для здобувачів вищої освіти;
- розподіляють здобувачів вищої освіти за базами практики, готують і надають у Центр студентських комунікацій списки здобувачів і необхідну документацію щодо направлення здобувачів вищої освіти на практику;
- забезпечують здобувачів вищої освіти необхідною навчально-методичною літературою з питань практики;
- організовують та і проводять організаційні збори здобувачів вищої освіти перед початком практики;
- формують комісію з прийому і захисту звітів про практику, розробляють графік її засідань і беруть участь у її роботі;
- організують на кафедрі збереження звітів і щоденників з практики.

В обов'язки керівника практики від кафедри входить:

- контроль перед початком практики підготовленості баз практики та проведення відповідних заходів до прибуття здобувачів вищої освіти;
- забезпечення проведення організаційних заходів перед від'їздом здобувачів вищої освіти на практику: інструктаж про порядок проходження практики та з техніки безпеки;

видача здобувачам вищої освіти необхідних документів (направлення, програми, щоденника); роз'яснення програми практики та графіків її проходження; повідомлення здобувачів вищої освіти про порядок захисту звітів про практику, який затверджується кафедрою;

- забезпечення високої якості проходження здобувачами вищої освіти практики, перевірка її відповідності навчальному плану і програмі;
- методичне керівництво роботою здобувачів вищої освіти по написанню звітів про проходження практики, аналізу зібраних матеріалів;
- перевірка звітів і щоденників здобувачів вищої освіти по завершенні практики, написання відгуку про їх роботу;
- участь у роботі комісії із захисту звітів про практику;
- подання завідувачу кафедри на засіданні кафедри усного звіту про проведення практики із зауваженнями і пропозиціями щодо удосконалення практики здобувачів вищої освіти.

Навчально-методичне керівництво і виконання програми практики забезпечується викладачами кафедри соціально-гуманітарних наук Університету, які закріплюються керівниками практики.

Проведення практики забезпечується такими документами:

- ✓ Програма практики.
- ✓ Гарантійний лист з установи (підприємства), якщо практика відбудеться в іншому вищому навчальному закладі – бази практики.
- ✓ Індивідуальний план роботи здобувача вищої освіти.
- ✓ Звіт про проходження здобувачем вищої освіти практики.
- ✓ Щоденник практики.
- ✓ Відгук і оцінка роботи здобувача на практиці.
- ✓ Обов'язкові анкети для заповнення.

3.2 Керівництво практикою від вищого навчального закладу (ЗВО).

Обов'язки безпосередніх керівників, призначених базами практики

Загальне керівництво практикою у вищому навчальному закладі здійснюється головними фахівцями або їх заступниками, безпосереднє керівництво покладається на керівників структурними підрозділами та на окремих висококваліфікованих спеціалістів.

Відповідальність за організацію практики у вищому навчальному закладі покладається на ректора/ заступника ректора, директора/заступника директора, який наказом призначає керівника практики здобувачеві вищої освіти.

Керівник практики:

- готує подання щодо зарахування здобувачів вищої освіти на практику;
- організовує робочі місця здобувачів вищої освіти та знайомить їх з організацією роботи;
- проводить інструктаж з техніки безпеки;
- проводить екскурсії по вищому навчальному закладу;
- контролює дотримання здобувачами вищої освіти правил внутрішнього трудового розпорядку, трудової дисципліни та правил безпеки;
- узгоджує графік проходження практики здобувачами вищої освіти.

Права та обов'язки здобувачів вищої освіти, які проходять практику:

Здобувачі вищої освіти мають право:

- ознайомитись зі службовими документами в обсязі завдань, визначених програмою практики та індивідуальним планом;
- користуватися (за потреби) технічними та іншими засобами;
- вносити пропозиції керівництву бази практики щодо вдосконалення організації і проведення практики.

Під час практики здобувачі вищої освіти повинні:

- розпочати і завершити практику у визначений термін та дотримуватися терміну проходження практики;
- ознайомитися з програмою практики;
- виконувати розпорядження керівників практики;

- дотримуватись правил внутрішнього розпорядку бази практики;
- дотримуватись норм поведінки, етичних та моральних принципів;
- на основі програми практики скласти індивідуальний план роботи на період практики;
- виконувати передбачені програмою завдання у повному обсязі та у встановлені терміни;
- вивчати програмне забезпечення, що використовується в сфері освіти;
- вчасно оформити документацію, захистити практику.

Після завершення практики проводиться її захист.

4. Обов'язки здобувачів вищої освіти під час проходження практики.

Під час проходження практики здобувачі вищої освіти зобов'язані:

- взяти участь в організаційних заходах перед початком практики, отримати необхідну документацію з проходження практики, консультації щодо оформлення всіх необхідних документів;
- своєчасно прибути на базу практики;
- погодити з керівником практики від навчального закладу графік виконання програми та суворо його дотримуватися;
- погодити з керівництвом навчального закладу місце практики, посади, які буде займати здобувач вищої освіти, під час її проходження;
- дотримуватись правил внутрішнього трудового розпорядку, вимог трудового законодавства, передбачених для працівників бази практики;
- вивчити і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії;
- регулярно спілкуватись з керівником практики від кафедри, виконувати його розпорядження та рекомендації;
- в повному обсязі виконати всі завдання, передбачені програмою практики;
- вести щоденник встановленої форми, в якому записувати інформацію про виконану роботу;
- не пізніше як за день до закінчення строку проходження практики, отримати відгук;
- написати, оформити та захистити звіт з практики;
- отримати оцінку керівника практики від навчального закладу.

Здобувачі вищої освіти повинні підготувати та надати на кафедру СГН наступну звітність:

- ✓ Індивідуальний план роботи здобувача вищої освіти.
- ✓ Звіт про проходження здобувачем вищої освіти практики.
- ✓ Щоденник практики.
- ✓ Відгук і оцінка роботи здобувача на практиці.
- ✓ Обов'язкові анкети для заповнення.

**** Щоденник з практики, підписаний керівником практики від підприємства та завірений печаткою підприємства.***

5. Вимоги до оформлення звіту з практики

Для підготовки звіту використовується наукова, навчальна та нормативна література (довідники, підручники, навчальні посібники, статті із наукових джерел). Інформація також може бути отримана і з комп'ютерних мереж.

Текст звіту може ілюструватись рисунками, схемами, графіками, діаграмами, таблицями тощо.

Звіт здобувача повинен відповідати наступним правилам оформлення:

1. Обсяг звіту складає довільну кількість сторінок комп'ютерного набору. ***До загального обсягу входять:*** титульна сторінка, план, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел та додатки.

2. Текст набирається на аркушах паперу стандартного формату А-4 з використанням шрифтів текстового редактора Times New Roman, кеглем 14, через 1,5 інтервали з дотриманням таких розмірів полів: верхнього і нижнього – 20 мм, лівого – 30 мм, правого – 10 мм.

3. Титульна сторінка оформляється за встановленою

4. Заголовки розділів виконують великими літерами, симетрично до тексту, наприклад: **ЗМІСТ, ВСТУП, ОСНОВНА ЧАСТИНА, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІСТОРИЧНИХ, ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ, ДОДАТКИ.**

Крапку в кінці заголовку не ставлять.

У **Вступі** розкривається актуальність питань, що пов'язані з практикою, мета практики та її завдання; об'єкт та предмет дослідження, база практики, методи дослідження та інформаційна база.

У **Висновках** узагальнюються основні результати дослідження бази практики, робляться висновки щодо досягнення мети і виконання завдань практики. Узагальнюються результати аналізу досліджуваної проблеми, стисло наводяться пропозиції щодо удосконалення навчального, окреслюються наслідки та перспективи розвитку освітньої галузі. Рекомендований обсяг висновків 2-3 сторінки друкованого тексту.

5. Список використаної літератури та документальних джерел, використаних під час роботи, розміщуються після висновків і оформляється відповідно до чинних стандартів. Список використаних джерел, як правило має містити не менше 5-7 позицій літератури.

У звіті про проходження практики здобувачі вищої освіти детально описують всю виконану під час практики роботу. Оформлення звітних документів входить в час проходження практики. Їх перевіряють керівники практики від кафедри соціально-гуманітарних наук.

На захисті практики здобувачі вищої освіти мають доповісти, як вони організували свою роботу під час проходження практики, наскільки повно та якісно виконали індивідуальні плани, з якими зустрілись труднощами.

5.1. Перелік звітних документів

1. Після закінчення практики здобувачі вищої освіти складають :

Звіт про її проходження (Додаток 2).

2. До звіту додаються:

- ✓ *Індивідуальний план проходження практики з відмітками про виконання запланованих видів робіт (Додаток 1);*
- ✓ *Щоденник з практики (Додаток 3).*
- ✓ *Відгук і оцінка роботи здобувача на практиці (Додаток 4).*
- ✓ *Обов'язкові анкети для заповнення (Додаток 5).*

❖ **Індивідуальний план** складається здобувачем-практикантом протягом перших трьох днів практики. В індивідуальному плані має бути спланована діяльність практиканта на весь термін проходження практики: розроблення та підготовка занять з історії (лекції, семінарські заняття, консультації тощо), відвідування занять з історії, здобувачів-практикантів, обговорення з викладачем історії підготовки до аудиторних занять, використання дидактичних матеріалів тощо. Плануючи проведення занять у закріпленому потоці, академічній групі, слід указувати тему запланованого заняття (лекції, семінарського заняття тощо). Протягом першого тижня індивідуальний план завіряється керівником практики від навчального закладу. Здобувач повинен обов'язково мати при собі індивідуальний план під час перебування на базі практики. По завершенню практики індивідуальний план подається разом з іншою звітною документацією на кафедру соціально-гуманітарних наук.

❖ **Педагогічний щоденник** є важливим документом вивчення й узагальнення педагогічного досвіду. У щоденнику має бути відбита вся навчальна, методична, наукова, виховна робота здобувача, яка проводилася протягом педагогічної практики. У щоденник занотовуються аналізи відвіданих занять викладачів історії, інших викладачів, здобувачів-практикантів, самоаналіз, характер висловлених зауважень, інформація про підготовку й обговорення плану-конспекту з викладачем, участь у засіданнях кафедри, відомості про будь-які види роботи у вищому навчальному закладі як бази практики. Особливу увагу слід приділити власним враженням і міркуванням щодо явищ, які спостерігав здобувач; аналізу навчально-методичних й наукових проблем і шляхів їх розв'язання, роздумам щодо власних успіхів і прорахунків під час виконання обов'язків викладача історії.

❖ **Звіт** про проходження практики (відомість-характеристика) є стандартним бланком, що містить необхідні приписи для його заповнення. Усі графи відомості характеристики підлягають заповненню. У відомості-характеристиці зазначається кількість проведених залікових занять, виставляються за них оцінки, викладач історії надає характеристику здобувачу, виставляє загальну оцінку за навчальну роботу. Завіряє відомість-характеристику керівник навчального закладу підписом і печаткою.

6. Форми і методи контролю проходження переддипломної практики у ВНЗ.

На кафедрі соціально-гуманітарних наук під час проходження практики здобувачами вищої освіти використовується система поточного та підсумкового контролю виконання окремих розділів та усієї програми практики.

Робота здобувачів вищої освіти контролюється керівниками практики від навчального закладу та кафедри.

Керівники проводять контроль за відвідуванням здобувачами вищої освіти баз практики, дотриманням ними режиму роботи, а також проходження практики відповідно до встановленого графіку, що фіксується здобувачами вищої освіти в щоденниках з практики та підтверджується підписом керівника практики від навчального закладу на сторінці затвердженого календарного графіку проходження практики здобувачами вищої освіти в щоденнику практики. Перевіряються поточні записи з виконаних питань програми, а також підсумковий звіт з практики.

Звіт про практику здається на кафедру наступного дня після закінчення практики згідно затвердженого графіку навчального процесу Навчально-наукового юридичного інституту (ННЮІ) Державного університету економіки і технологій. Захист звітів з практики проходить перед спеціально призначеною комісією, до складу якої входить дві-три особи, але обов'язково викладач – керівник практики від кафедри. Форма контролю з практики є – **Залік**

7. Критерії оцінювання результатів практики.

Орієнтовна оцінка видів діяльності

Таблиця 1

№	Вид контролю	Бали
1	Виконання усіх завдань практики	50
2	Оформлення звіту та щоденника практики	20
3	Виступ з доповіддю на захисті практики	10
4	Медіапрезентація результатів	10
5	Відповіді на запитання	10
	Загальна сума балів	100

Загальна сума дорівнює 100 балам. Згідно набраної суми балів виставляється оцінка у національній та ECTS шкалі оцінювання:

Шкала балів	Оцінка за 4-бальною шкалою	Шкала ECTS
90 – 100	Відмінно	A
80 – 89	Добре	B
70 – 79		C
66 – 69	Задовільно	D
60 – 65		E
21 – 59	незадовільно з можливістю повторного складання екзамену (заліку)	FX
0 – 20	незадовільно з можливістю вивчення дисципліни за індивідуальним графіком у формі додаткової індивідуально-консультативної роботи	F

Підсумкова оцінка виставляється керівником практики за наступними критеріями:

1) Звіт з практики оцінюється «А» (90-100 балів), якщо він за змістом:

Оцінка «відмінно» – під час написання звіту про проходження практики здобувач виконав основні завдання практики та індивідуальне завдання, оформив щоденник, при цьому при захисті звіту показав уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, абстрагувати і конкретизувати, класифікувати і систематизувати матеріал та запропонував низку заходів щодо вдосконалення діяльності закладу освіти, до розробки яких підійшов творчо.

Крім того, під час захисту здобувач виявив досконале володіння питань, що розглядаються в звіті, дав кваліфіковані відповіді на поставлені запитання і навів істотні аргументи на захист поданих у звіті окремих положень, прикладних пропозицій і рекомендацій.

2) Звіт з практики оцінюється «В» (80-89 балів) і «С» (70-79 балів), якщо він за змістом:

Оцінка «добре» – під час написання звіту про проходження практики здобувач вищої освіти виконав основні завдання практики та індивідуальне завдання, оформив щоденник, при цьому при захисті звіту показав достатні уміння та навички роботи з документацією та інформацією щодо результатів роботи закладу освіти

Крім того, під час захисту здобувач виявив добре розуміння основних питань звіту, дав кваліфіковані відповіді на поставлені запитання; має наявні несуттєві зауваження щодо змісту та оформлення звіту й щоденника. Характеристика здобувача є позитивною. У відповідях на запитання членів комісії щодо програми практики здобувач припустився окремих неточностей, але загалом має тверді знання

3) Оцінка «D» (66-69 балів) і «E» (60-65 балів)

Оцінка «задовільно» – під час написання звіту про проходження практики здобувач виконав основні завдання практики та індивідуальне завдання, оформив щоденник, але висновки, зроблені здобувачем, не враховують причинно-наслідкових зв'язків, при цьому при захисті звіту здобувач показав недостатні уміння та навички роботи з документацією та інформацією щодо результатів роботи закладу освіти. Характеристика здобувача в цілому є позитивною. Відповідаючи на запитання членів комісії, здобувач почувався невпевнено, збивався, припускався помилок, виявив поверхові знання.

Підсумки практики підводяться під час захисту Звіту здобувачем та фіксуються в відомості обліку успішності групи, яка далі передається до ЦСК.

4) Оцінка «FX» (21-59 бали)

Оцінка «не задовільно» – таку оцінку виставляють здобувачу, якщо у звіті висвітлено не всі питання або роботу підготовлено не самостійно. Характеристика здобувача у частині відношення до практики та трудової дисципліни є негативною. На запитання членів комісії здобувач не міг дати задовільних відповідей.

Підсумки кожного виду практики обговорюються на засіданні кафедри СГН. Критерії оцінювання результатів кожної практики визначаються Порядком оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Державному університеті економіки і технологій.

8. Література та інформаційні ресурси.

- Авдєєва І.М. Основні напрямки роботи куратора академгрупи в контексті особистісно орієнтованої парадигми освіти // Проблеми освіти: Науковий збірник. Київ, 2008. Вип. 54 (2).
- Актуальні теоретичні і методичні підходи у навчанні історії: методичний посібник / Л.Ф. Циганенко, М.І. Ніколаєв, Н.О. Гончарова та ін. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2023. 104 с.
- Бабанов К.О. Організація практики студентів педагогічних університетів з методики навчання історії. Бердянська, 2007.
- Баханов К.О. Дослідницька робота учнів на уроках історії. Харків: Вид-во «Основа», 2004.
- Баханов К.О. Лабораторно-практичні роботи у викладанні історії України. Київ: «Генеза», 1996.
- Борисенко Л.Л. Технології оптимізації індивідуальних навчальних стилів студентів за умов інноваційної системи навчання у ВНЗ // Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. Київ, 2008. Вип. 53.
- Бутенко Н.Ю., Грищенко Л.М. Педагогічна практика: підготовка та реалізація. Київ, 2005.
- Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ, 2006.
- Гончарова Н. Зворотний зв'язок у дистанційному викладанні історичних дисциплін. Грааль науки. 2022. № 23. С. 455-457.
- Гончарова Н. О. Методика викладання історії у вищій школі. Навчальний посібник. Харків-Ізмаїл, 2009.
- Гончарова Наталія. Рекомендації до курсу «Методика викладання історії у ВНЗ». Навчально-методичний посібник (для магістрантів історичного факультету). Ізмаїл, 2008. 65 с.
- Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань: П. П. Жовтий О. О, 2013. 294 с.
- Євтушевський В.А. Управління інноваційним розвитком у вищих навчальних закладах України // Проблеми освіти: Науковий збірник. Київ, 2008. 54 вип.
- Закон України «Про освіту» (2017, зі змінами).
- Згуровський М.З. Стан і завдання вищої освіти України в контексті Болонського процесу. К., 2004.
- Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Вища школа», 2002. 430 с.
- Калачник Н.Г., Вертегел В.Л. Самостійна робота – потужний засіб сучасної освіти і виховання. Запоріжжя, 2005.
- Кобилянський І.І. Методи навчально-виховної роботи у вищій школі. Для магістрантів і молодих викладачів вузів. Львів, 2000.
- Комаров В.О. Методичні умови формування історичного мислення старшокласників. Кривий Ріг, 1995.
- Левітас Ф.Л., Салата О.О. Методика викладання історії. Посібник учителя. Харків: «Основа», 2006. 96 с.
- Левітас Ф.Л., Салата О.О. Професіограма вчителя історії // Історія та правознавство. 2006. № 19-21. С. 27-32.

Лисенко В., Зазимко Д., Кліх Л. Валідні тести як метод контролю якості професійної підготовки фахівців у ВНЗ // Вища освіта України. 2012. № 2.

Макаренко М.Б. Використання інноваційних технологій для підвищення мотивації навчальної діяльності студентів вищої школи // Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. Київ, 2008. Вип. 53.

Малихін О.В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних закладів: теоретико-методичний аспект: монографія. Кривий Ріг, 2009.

Маринченко Г.М. Методика викладання історії у закладі вищої школи. Навчально-методичний посібник. Миколаїв: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 292 с.

Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків: «Основа», 2005.

Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі. Навчальний посібник. Київ, 2007.
Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навчальний посібник. За редакцією І.Я. Зязюна, О.М. Пехоти. К.: Вид-во А.С.К., 2003. 240 с.
Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007.

Радченко М.І. Специфіка інтерактивного зворотного зв'язку в навчальному процесі // Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. Київ, 2008. Вип. 53.

П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: Посібник для студентів вузів. Київ, 2003.

Сікорський П.І. Кредитно-модульна технологія навчання. Київ, 2005.

Слепкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. Київ, 2005.

Шейко В. М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. 4-те видання, виправлене і доповнене. Київ: Знання, 2004. 307 с.

Шляхтун П.П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін: навчальний посібник. К., 2022.

Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: Навчальний посібник. Київ, 2004.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Видавництво «Часопис «Критика»», 2007. 376 с.

ПОСИЛАННЯ НА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Освіта.ua.

<http://osvita.ua>

Острів знань. <http://ostriv.in.ua>

Навчальний портал Школа.ua. Розділ порталу «Вчителям» представляє методичну та навчальну літературу для педагогів. <http://shkola.ua>

Український освітній портал. Український портал для вчителів та викладачів. Розробки уроків і сценаріїв до свят. Методичні матеріали. Наочність до уроків. <http://www.teacher.in.ua>

Національна академія педагогічних наук України URL: <https://naps.gov.ua/>

Відкритий урок: <http://osvita.ua/school>.

Портал сучасних педагогічних ресурсів. URL: <http://www.intellectinvest.org.ua>.

Шайкан В.О. Навчально-методичний комплекс (посібник) (Робоча програма, методичні матеріали, плани семінарських занять, рекомендована література, самостійна та індивідуальна робота здобувачів, тестові завдання за трьома рівнями, лекційний матеріал) з компоненти «Історія української державності» для здобувачів вищої освіти освітньої кваліфікації «бакалавр» всіх спеціальностей Державного університету економіки і технологій. Кривий Ріг: ДВНЗ «Державний університет економіки і технологій» (ДУЕТ), кафедра соціально-гуманітарних наук, 2025. 465 с. // **Ресурс Moodle [Електронний ресурс].**
Режим доступу : <http://moodle.duet.edu.ua>

«Методичні поради до написання курсових (бакалаврських, магістерських) і кваліфікаційних магістерських робіт з історії» / Укладачі: професор, д.і.н. Валентина ШАЙКАН; доцент, к.п.н. Марина ВОЛКОВА; доцент, к. філолог. н. Олена Гончаренко; доцент, к.і.н. Роман Шляхтич; магістр з історії, магістр з релігієзнавства, асистент Павло ГРИГОРАШ. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2025. 95 с.

Посилання в репозитарії ДУЕТ: <https://dspace.duet.edu.ua/handle/123456789/966>

Освітній серіал-2024: За лаштунками «Від героїв минулого до лідерів сьогодення».

Вища школа публічного управління: освітній портал. Освітній серіал-2024: 10 серій:
[Електронний ресурс]. Режим доступу: [https:// www. Youtube.com>watch](https://www.Youtube.com>watch)

9. ДОДАТКИ**Додаток 1.****ЗАТВЕРДЖУЮ**

Завідувач кафедри
соціально-гуманітарних наук
Державного університету
економіки і технологій
доктор історичних наук,
професор Валентина
ШАЙКАН
«___» _____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН

проходження переддипломної практики з історії
здобувача групи_ІС -_рік, маг___ ІІ-го курсу

(прізвище, ім'я та по батькові)

База практики _____
(назва вищого навчального закладу, посада)

№ з/ п	Найменування заходів	Термін викона ння	Відмітк а про викона ння
Організаційна робота			
1	З'ясувати особливості навчального закладу та організації навчально-виховного процесу у ньому;		
2	Познайомитись із професорсько-викладацьким складом кафедри;		
3	Під час бесіди з керівником переддипломної практики з'ясувати особливості академічних груп за спеціальностями, проблеми;		
4	Скласти згідно журналів списки здобувачів вищої освіти академічних груп, у яких плануються аудиторні заняття;		
5	Записати розклад аудиторних занять (академічних груп, керівника практикою);		
6	Скласти індивідуальний план роботи		
7			
Навчально-методична робота			
1	Ознайомитись з календарно-тематичним плануванням викладача історії, навчально-методичними матеріалами : Силабусами, лекційним матеріалом тощо. (Обов'язково) ;		
2	Розробити план-конспект заняття з історії (лекції або семінарського заняття) (Обов'язково)		

3	Провести аналіз відвіданих занять з навчальних курсів професорсько-викладацького складу (результати оформити на сторінках щоденника). (Обов'язково);		
4	Підготувати дидактичний матеріал.		
5	Відвідати заняття (лекцію, семінар) на тему: « _____ »;		
6	Взяти участь у підготовці позааудиторного заходу на тему: « _____ »		
7	Проаналізувати відвіданий позааудиторний захід		
8			
9			
10			
<i>Психолого-педагогічна робота</i>			
1	Проаналізувати роботу організації студентського самоврядування навчального закладу;		
2			
3	Провести психолого-педагогічне спостереження за здобувачами вищої освіти;		
4	Написати характеристику індивідуальних особливостей одного здобувача вищої освіти;		
5	Самостійно підготувати і провести виховний захід (екскурсію, годину спілкування, вечір, конкурс і т.д.) на тему: « _____ »		
6	Взяти участь у повсякденній роботі керівника практики		
7			
<i>Інші види роботи</i>			

Згоден

Керівник практики

(посада, звання)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 202_ року

Здобувач _____

(ім'я, прізвище)

(підпис)

« ____ » _____ 202_ р.

3 BIT

про проходження переддипломної практики з історії
здобувача __ групи II-го курсу ІС- (рік) маг
Державного університету економіки і технологій

(прізвище, ім'я та по батькові)

База практики

(назва вищого навчального закладу, посада)

Робочі записи під час виробничої практики

[illegible]

Захист звіту з переддипломної практики

Національна шкала

Кількість балів: Оцінка: ECTS _____

Члени комісії із захисту

(прізвища, ініціали)	(підписи)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

Здобувач вищої освіти _____ (вид і назва практики)

Навчально-науковий інститут /факультет _____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Кафедра _____

Освітній тривень _____

Галузь знань _____

Спеціальність _____

_____ курс, група _____

Здобувач вищої освіти _____ (прізвище, ім'я, по батькові)

прибув на базу практики

«__» _____ 20__ року

_____ (підпис) _____ (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Вибув з бази практики

«__» _____ 20__ року

_____ (підпис) _____ (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

КАЛЕНДАРНИЙ ГРАФІК ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ*

[illegible]

*у разі більшої кількості тижнів проходження практики, продовжується таблиця з відповідною кількістю тижнів

[illegible]

Керівники практики:

Від закладу вищої освіти _____ (підпис) _____ (Ініціал, ПРІЗВИЩЕ)

Від підприємства, організації, установи _____ (підпис) _____ (Ініціал, ПРІЗВИЩЕ)

(назва підприємства, організації, установи)

(підпис)

(Ініціал, ПРІЗВИЩЕ)

« » _____ 20 ____ року

**Висновок керівника практики
від кафедри**

про проходження практики

Дата складання заліку «____» _____ 20__ року

Оцінка:

за національною шкалою _____
(літерами)

кількість балів _____
(цифрою та літерами)

за шкалою ECTS _____

Керівник практики від
закладу вищої освіти

(підпис)

(Ініціали, ПРІЗВИЩЕ)

ЗНАЙОМСТВО З НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

Тип навчального закладу _____

Кількість здобувачів а) випускова кафедра _____; б) Навчально-науковий юридичний інститут _____; в) Державний університет економіки і технологій _____

Кількість професорсько-викладацького складу _____

Серед них: докторів наук _____ докторів філософії або кандидатів наук _____
професорів _____ доцентів _____

старших викладачів _____ асистентів _____

Режим роботи вищого навчального закладу (години)

Основні напрями навчальної, навчально-методичної, наукової, організаційної роботи (згідно з річним планом роботи кафедри, інституту, університету) _____

Університет в своїй роботі використовує інновації: _____

Студентські органи самоврядування: _____

Матеріальна база вищого навчального закладу: _____

Мої враження про навчальний заклад: _____

приміщення,
подвір'я _____

- оформлення і порядок у робочих локаціях (за умов війни): _____

- нас зустріли у вищому навчальному закладі _____

ЗНАЙОМСТВО З КАФЕДРОЮ

Під час бесіди із завідувачем (-кой) кафедри та ознайомлення з документацією, я виявила(в):

а) характерні особливості професорсько-викладацького складу кафедри: _____

б) основні напрями роботи завідувача (-чки) кафедри _____

У процесі спостереження за здобувачами на заняттях мені вдалось виявити:

а) рівень дисципліни, працездатності, зацікавленості у навчанні (високий, середній, низький):

б) характер взаємостосунків в академічній групі: _____

в) лідер академічної групи: _____

Свої спостереження я зіставила(-в) з думкою керівника практики і визначив (-ла):

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ ПРОЯВУ НА ЗАНЯТТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО АСПЕКТУ

Дата _____ Академічна група _____

ППП викладача (науковий ступінь, наукове звання, посада)

Тема заняття (лекційного або семінарського тощо): _____

<i>Об'єкти спостереження</i>	<i>Результати спостереження</i>
Готовність викладача до заняття	
- наявність конспекту лекції; Силабус	
- підготовка засобів навчання (обладнання, дидактичні матеріали);	
- вільне володіння навчальним матеріалом	
- чіткість та доцільність викладеного матеріалу	
чіткість відповідей на запитання здобувачів протягом аудиторного заняття.	
Готовність здобувачів до заняття:	
- організація робочого місця;	
- виконання домашнього завдання;	
- адекватна поведінка протягом заняття;	
- активність у ході бесіди (під час перевірки домашнього завдання, актуалізації опорних знань, в ході розв'язання проблемної ситуації, під час закріплення та узагальнення навчального матеріалу).	
- активність і самостійність під час виконання завдань практичного характеру (робота із засобами навчання);	
- уміння логічно формулювати відповідь, відсутність помилок у наукових термінах.	
Організація аудиторного заняття:	
- своєчасність початку та кінця заняття;	
- дотримання структури заняття відповідно до його типу;	
- своєчасність пояснення самостійного завдання та оцінювання здобувачів(оголошення оцінок, виставлення оцінок;	
- різноманітність та доцільність використання методів та прийомів навчання здобувачів.	

[illegible]

АНАЛІЗ ЗМІСТОВОГО АСПЕКТУ

Дата _____ Академічна група, спеціальність _____

ППП, науковий ступінь, наукове звання
викладача _____

Тема заняття (лекції,
семінару): _____

<i>Об'єкти спостереження</i>	<i>Результати спостереження</i>
Відповідність теми заняття навчальній програмі та календарно-тематичному плану викладача (згідно Силабусу)	
Розкриття у змісті заняття основних елементів знань, передбачених навчальною програмою (виписати з програми після відвідування заняття)	Скласти розгорнутий план лекційного матеріалу за темою, яку прочитав викладач
Відсутність чи наявність змістових помилок (вказати які)	

ВИСНОВКИ: _____

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ ВИКЛАДАЧ-ЗДОБУВАЧ, ЗДОБУВАЧ-ЗДОБУВАЧ

Дата _____ Академічна група (лекційний потік) _____

ППП, вчений ступінь, вчене звання викладача _____

Тема заняття (лекції, семінару): _____

Тип уроку _____

<i>Об'єкти спостереження</i>	<i>Результати спостереження</i>
<i>Характер спілкування викладача зі здобувачами:</i>	
- стиль спілкування: авторитарний, демократичний, ліберальний (приклади прояву);	
- співробітництво та взаєморозуміння: наявне, відсутнє (вказати в яких ситуаціях);	
- доброзичливість і повага: наявна, відсутня (приклади прояву);	
- характер і тон дисциплінарних зауважень (об'єктивні чи ні, стосуються особистості чи її діяльності, усні чи записи у щоденник).	
<i>Емоційність навчання:</i>	
- заохочення (стимулювання) до навчання: наявне чи відсутнє (похвала і якими словами, стосуються особистості чи її діяльності, додаткові бали, подяка на рівні викладача, адміністрації ВНЗ та ін.);	
- прояви позитивного та негативного ставлення до інформації, що вивчається на занятті;	
- підтримка інтересу до навчання упродовж заняття (зміна методів і прийомів навчання, видів діяльності здобувачів, постановка проблемних запитань, впровадження експерименту, використання засобів навчання);	
- створення ситуації успіху: наявні, відсутні (виконання індивідуальних завдань, похвала);	

АНАЛІЗ ЗАНЯТТЯ (лекційного, семінарського) ІСТОРІЇ

Дата проведення _____

Академгрупа або лекційний потік _____ Кількість здобувачів всього/присутні
_____/_____

Кількість здобувачів _____

Здобувачі ООП _____ особливими освітніми потребами

Навчальна

компонента _____

Тема: _____

Відповідність календарно-тематичному плану _____ *так/ні*Інструктаж з техніки безпеки _____ *так/ні*

1. Під час навчального заняття спостерігався розвиток і формування ключових компетентностей:

№ з/п	Загальні компетентності (ЗК)	Результати спостереження
1.	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.	
2.	Здатність працювати автономно.	
3.	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.	
4.	Здатність спілкуватися іноземною мовою.	
5.	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).	
6.	Здатність працювати в міжнародному контексті.	
7.	Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.	
8.	Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.	
9.	Здатність приймати обґрунтовані рішення.	

2. Робота здобувачів під час заняття:

- Всі здобувачі працювали із зацікавленням, співпрацювали між собою
- Більшість здобувачів працювала під час заняття
- Переважна більшість здобувачів була пасивною під час заняття
- Всі здобувачі були пасивні

3. Оцінювання діяльності здобувачів під час заняття

№ з/п	Діяльність викладача	Результати спостереження
1.	Оцінює роботу групи (поток), спираючись на розроблені критерії	
2.	Оприлюднює критерії оцінювання	
3.	Надає здобувачам час на обдумування відповіді	
4.	Супроводжує відповідь здобувача уточнюючими запитаннями	
5	Забезпечує зворотний зв'язок щодо якості виконання/ виконаного завдання	
6	Спрямовує оцінювання на індивідуальний поступ здобувача	
7	Використовує методики самооцінювання і взаємооцінювання здобувачів	
8	Відзначає здобувачів та підтримує в них бажання навчатися	
9	Добирає самостійне завдання, спрямоване на оволодіння ключовими компетентностями, озвучує критерії його оцінювання	
10	Власні спостереження.....	

4. Спрямованість заняття на формування суспільних цінностей

№ з/п	Діяльність викладача	Результати спостереження
1.	Спрямовує зміст навчального матеріалу на виховання у здобувачів патріотизму, поваги до державної мови, культури, закону.	
2.	Реалізує наскрізні змістові лінії.	
3.	Розвиває у здобувачів громадянську активність і відповідальність.	
4.	Розвиває у здобувачів загальнолюдські цінності (соціальну емпатію, толерантність, інклюзивну культуру тощо).	
5	Розвиває у здобувачів навички співпраці та культуру командної роботи	
6	Власні спостереження.....	

5. Використання ІКТ, обладнання, засобів навчання.

№ з/п	Діяльність викладача	Результати спостереження
1.	Використовує ІКТ-технології, що сприяють розвитку ключових компетентностей	
2.	Використовує електронні освітні ресурси	
3.	Використовує медіа ресурси з навчальною метою	
4.	Використовує мережу інтернет для пошуку навчальної інформації, онлайн-завдань, тощо	
5	Використовує обладнання та засоби навчання для навчально пізнавальної діяльності здобувачів	
6	Власні спостереження.....	

6. Комунікація зі здобувачами

№ з/п	Діяльність викладача	Результати спостереження
1.	Співпрацює зі здобувачами на засадах партнерства	
2.	Вислуховує та сприймає думки здобувачів, їх власну точку зору	
3.	Застосовує особистісно орієнтований підхід	
4.	Дотримується принципів академічної доброчесності	
5	Власні спостереження.....	

7. Організація роботи зі здобувачами з ООП (особливими освітніми потребами) (якщо є такі)

№ з/п	Діяльність викладача	Результати спостереження
1.	Планує роботу під час заняття із урахуванням індивідуальних потреб здобувачів з ООП	
2.	Адаптує/модифікує зміст навчального матеріалу до індивідуальних можливостей здобувачів з ООП	
3.	Конструктивно працює з асистентом	
4.	Власні спостереження.....	

8. Досягнення мети, реалізація завдань та очікуваних результатів заняття, мотивація до навчання.

- Мета чітко простежується впродовж заняття, заняття спрямоване на розвиток ключових компетентностей, набуття життєвого досвіду та/або вміння його застосовувати в різних ситуаціях, формулювати завдання, самостійно приймати рішення, здобувачі вмотивовані до навчальної діяльності;
- Мета чітко простежується, впродовж заняття, заняття спрямоване на розвиток ключових компетентностей, містить прикладне спрямування, викладач мотивує здобувачів до навчально-пізнавальної, науково-пошукової діяльності;
- Мета і завдання заняття спрямовані на відтворення знань здобувачів, заучування матеріалу підручника, вчитель не мотивує здобувачів до оволодіння ключовими компетентностями;
- Мета заняття не простежується, зміст заняття не відповідає навчальній програмі та календарно-тематичному плану викладача згідно Силабусу.

Висновки і рекомендації:

*Конспект
(план) заняття з історії*

Дата: _____

Лекційний потік (спеціальності; академічні групи)

Тема: _____

Мета: _____

Обладнання: _____

Тип
заняття: _____

Хід заняття

I. Організаційна частина

1.1 _____

1.2 _____

II Актуалізація опорних знань

2.1 _____

2.2 _____

III. Мотивація навчальної діяльності

IV. Вивчення нового матеріалу

4.1 _____

4.2 _____

4.3 _____

4.4 _____

4.5 _____

V. Систематизація та узагальнення знань і вмінь _____

**VI. Підсумки
заняття** _____

**VII. Самостійне
завдання** _____

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

[illegible]